

HID

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

MEGJELENIK HAVONTA KÉTSZER

TARTALOM:

JÚLIÁSZ GYULA: Az örök ballada (vers)	33
HAJDU VILMOS—RUDAS BÉLA: Imperialista gondolatvilág	34
ERDŐSI DEZSÓ: Templomos Stúpezcky	40
TAKÁCS ISTVÁN: Mi a háború?	47
FODOR JÓZSEF: Szebb világ (vers)	48
VAS BÉLA: Közelkélet	49
SZAKÁCS GÁBOR: A politikai pártok Indiában	52
SZANTÓ ÁRPÁD: Világszemle	59

A HID

olvasóihoz,
terjesztőihez
és barátaihoz

A jugoszláviai magyar dolgozók lapja: a HID, hetedik esztendeje végzi nehéz és felelősségteljes munkáját, a haladó gondolat eljuttatását városi és falusi dolgozóinkhoz. Ez az idő szakadatlan küzdelemmel, anyagi gondokkal telt el úgy a lap, mint olvasóink és munkatársaink életében. A HID mindenkor igyekezett lépést tartani az eseményekkel, de ez az igyekezet az utóbbi időben nehézknek bizonyult, egy havonta csak egyszer megjelenő lap részéről.

A HID terjedelme szűknek mutatkozott. S tudomásunk szerint a falvak dolgozói (tehát tekintélyesebb része olvasóinknak) havi négy dinárt is nehezen adhatuak ki egyszerre kulturális szükségletre.

Az idők forgása gyorsabb, a fejlődés üteme ugralóbb. A HID szerkesztőbizottsága, hogy az eseményekkel lépést tarthasson, tekintetbe véve olvasói többségeinek anyagi helyzetét is, hogy kisebb összegért többször juttathassa olvasói kezébe a HID-at, elhatározta, hogy kéthetenként jelenteti meg a lapot. Még hozzá nem havi 48, hanem kétfelé osztva, havi 64 oldal terjedelemben. A kéthetenként 32 oldalon megjelenő HID példányonkénti ára 2 és fél dinár lesz.

Most, amikor a nyomtatás költsége, papir, nyomdafesték stb. ára jelentősen emelkedett, mi a nagyobb terjedelmű lapért alig számítunk magasabb árat. Hogy ezt a nagy áldozatot elviselhesük, tudniok kell előfizetőinknek és olvasóinknak, hogy lapunk frissességét és nagyobbított terjedelmét csak úgy tarthatjuk, ha legalább 200—300 példánnyal több HID fogy el számonként. Minden előfizetőnknek még egy új előfizetőt kell szereznie, minden terjesztőnknek még néhány példánnyal többet kell eladnia, hogy lapunk erősödését megalapozhassuk.

A példányszám árához hasonlóan az előfizetési árak is módosulnak. Egész évi előfizetés 50.— dinár; félévi 26.— dinár, negyedévi 14.— dinár. Azon előfizetőink, akik ez év március 15-ig beküldték előfizetésüket, a kifizetett idő tartamára a régi áron kapják a lapot.

Az örök ballada

*Mikor Koppányt, az utolsót,
Vitték büszke Esztergomba,
Halottan is kimagaslott
S fölnezzett a csillagokra.*

*Sírt a föld, amerre mentek,
Sírt az ég, amerre jártak,
Virágai, csillagai
Hervadoztak ősi nyárnak.*

*Idegeni lovagoknak
Tüzes vassá vált a páncér:
Magyar máglyák mind kihúnytak,
Kár ezután ennyi lángér.*

*Szüzek sirtak és a vének
Vérharmatos sebe áradt,
Azsiai messze rónák
Kútfeje is mind kiszáradt.*

*Messze sírok fölzokogtak,
Messze kanca fölnyerített,
Vörös lón a hold s a dombon
Száz lidércnek lángja intett.*

*Esztergomban kiszögezték
Négy világtáj felé testét,
Észak, kelet, nyugot és dél
Dögmadará mind kikezdték.*

*Magyar Isten, öreg Isten
Nézte némán, ült az égben,
Koppány lelke szállt a szélben,
Szállt az éjben, szállt a fényben.*

*Szállt a földre, szállt a vízre,
Szállt szivekbe, szállt jövőbe.
Igric ajkán halhatatlan
Sóhajtásunk lön belőle.*

JUHÁSZ GYULA

Imperialista gondolatvilág

I.

1. Látszat és valóság

A társadalom az embernek nem csak keretet, alkalmat szolgáltat élete leélésére, hanem egyszersmind *alapot* is ad. Ez az alap olyan erős, hogy attól elszakadni soha se lehet, mert aki attól eltávolodni igyekszik, az elpusztul. Am, ami az élet alapja, ugyanaz a *gondolkodás* is. Ezért a társadalmi rendszerek változása — előbb-utóbb — az emberek gondolkodásának megváltozását is magával hozza. Tehát az egyén itt sem lehet teljesen önmagában álló, független.

Az öntudatosabb, cselekvőképesebb egyének és ezekből alakult csoportok — pártok — gondolkodása rányomja bélyegét a többiekére is. Ha az embereknek bizonyos kérdésekben elfoglalt álláspontját meg akarjuk magunknak magyarázni (jelen esetben az imperializmus kérdésében), akkor semmiesetre sem szabad az egyéni gondolkodás elemzésével próbálkozni. A társadalmi gondolkodás mindig csoportok gondolkodása, még akkor is, ha egyének fejezik ki azt szóban, vagy írásban. De a tőkés társadalom nemcsak osztályokra, hanem ezen belül rétegekre is oszlik. Hozzá tehetjük: minthogy ma nincs meg a rendi, vagy kaszt elzárkózás, ezért az egyes osztályok, különösképen pedig ezeken belül az egyes csoportok között folytonos a kicserélődés. Sőt ezenkívül az osztályok, csoportok és rétegek tagjainak gondolata, felfogása, propagandája állandóan áthatja a többiekét is úgy, hogy a társadalomban a felfogások sokféle keverékével, kereszteződésével, eltűnésével és újból való felmerülésével találkozunk. Megállapíthatjuk, hogy tulajdonképpen nincs is *egyetlen* meghatározott irányító eszme, vagy pontosan körülírt „korszellem”, amint azt feltüntetni szokták. Ma is *két* főirány áll szemben egymással: az egyik a tőkés uralkodó osztályé, amelynek érdekelttségéből az imperializmus gondolatvilága csúcsosodik ki; másik a dolgozó népé, amelynek felszabadulási törekvése viszont a szocializmus — a közösségi, tervszerű termelésen alapuló gazdasági rendszer gondolata — tör előre. E két alapirány mellett és ezeken belül a felfogások, vélemények legnagyobb tarkaságát találjuk. Azonban az imperializmus és a szocializmus nemcsak a társadalmi fejlődés szükséges irányát fejezik ki, hanem egyszersmind a valóság elemzését is adják. Hogyan lehet kétféle szükségesség, és főképp hogy lehetne kétféle vagy még ennél is több valóság? Bizonyos, hogy ez lehetetlen.

Az emberek éreznek, tapasztalnak, véleményt alkotnak és mindezt — többnyire rendszertelenül — kifejezésre is juttatják. Minthogy ez nem az egyén, hanem társadalmi képződmények — rétegek, csoportok — felfogásának kifejezése, tehát mindabból, amit ilyen csoportok a körülöttünk történő eseményekről és tényekről gondolnak és amit így kifejezésre juttatnak, tevődik ösz-

szé tulajdonképen a *társadalom lelkivilága, gondolatvilága*. Itt még a valóság és a látszat erősen keveredik, mert a tudomány eszközei sokszor teljesen háttérbe szorulnak a „vélemények“ mögött. De mégis ez a tudomány elindulása, ez az, amiből a felfogások bírálatán keresztül eljutunk a valóság felismeréséhez. *Ez tehát a tudomány útvonala: a látszattól a valóságig, a társadalom gondolatvilágától az eszme világáig.*

A világnézet tehát gondolatok sokféleségéből kialakult fölfogás, amely a meglévő ismeretek alapján a lehető legjobban megközelíti a *valóságot*. Fejlődésében még visszatükrözi a társadalmi gondolatvilág sok minden tulajdonságát, de a meg nem felelő felfogásokkal már szembehelyezkedik. Minthogy nem lehet kétféle valóság, nem lehet kétféle eszmevilág, világnézet sem. Ami nem felel meg a valóságnak, az elmerül a társadalmi gondolatvilág zűrzavarában, kódében épp úgy, ahogy sok, igazságnak hitt tudományos megállapítás, mint a tudomány fejlődésének határköve, csak lexikonokban van meg, de a mai tudományos fölfogásnak már nem alkotó része.

Ha az imperializmus kérdését ebből a szempontból nézzük, azt mondhatjuk: az imperializmus valóság. Amit imperialista világnézetnek neveznek, az az imperializmus létéből annak szükségzerű továbbfejlődésére, tökéletesedésére és fönmaradására következtet és nem látja, hogy az *imperializmus a bomlásnak indult tőkés termelési és társadalmi rendszer végső fejlődési foka*. Az imperialista világnézetnek nevezett gondolkodás tehát tulajdonképen az *imperializmus társadalmi eszmevilága* és hogy mennyire az, azt bizonyítja, úgy magának a gazdasági és politikai rendszernek, mint az ezt kísérő gondolati jelenségeknek zűrzavara és szétesése.

2. Az imperializmus lelkivilága

Maga az imperializmus szó latin eredetű. Imperium a rómaiak által leigázott területet jelentett. Napoleon „Empire“ szava császárságának jelölésére — a francia köztársasággal szemben — azt akarta jelképezni, hogy hatalma oly korlátlan, mint azelőtt a rómaiaké volt. Lényegében a kettő élesen eltér egymástól és épen így eltér ezektől az, amit ma „Imperium“, imperializmus alatt értünk. A mai értelmezés Angliából indult ki, ahol a múlt század hetvenes éveiben került használatba. Angliát összes birtokaival egybefoglalva értették alatta, megkülönböztetésül az angol szigetek alkotta anyaországtól.

Az imperializmus kezdő korszakában az érdekelt polgári államférfiak és a melléjük szegődött tudósok sokkal inkább megláthatták annak jellegzetes vonásait, mint a mai utódok a bomlás jeleit nyíltan feltüntető imperializmusét. Hiszen saját bukásáig senki sem szívesen vallja be, különösen akkor nem, ha nem egyénről, hanem kiváltságos osztályról, sőt társadalmi *rendszerről* van szó.

Ismerjük Mussolini 1925-ben tett nyilatkozatát: „Olaszország

terjeszkedik, vagy fölrobban“. Egészen hasonló az USA szenátorának, Lodgenak kijelentése, aki még tovább megy és az egész művelődést saját államának jövőjétől teszi függővé: „Ha mi (az USA) elbotlunk és elbukunk, akkor elpusztul és elvész a szabadság és a civilizáció.“ Egy francia államférfiú 1882-ben azt mondta: „A gyarmatosítás Franciaország részére élet és halál kérdése. Vagy afrikai nagyhatalommá lesz, vagy pedig egy-két évszázad alatt nem lesz belőle más, mint másodosztályú európai állam.“

Ezek a nyilatkozatok — különösen az utóbbi — fejezik ki tisztán a terjeszkedő, hódító imperialista állam politikáját és érdekelt tagjainak gondolkodását. *Elnyomott országok*, gyarmati és félgyarmati területek lakói nem gondolkodnak ugyanígy, nem látják ugyanezt az imperializmusban. Ők az imperializmust csak mint ellenük irányuló támadást és bajt veszik észre, viszont a hódító amerikai imperialista szónok ebben a jelenségben a kultúra utolsó mentsvárát üdvözi.

A középosztályok, különösen az értelmiségi polgárság, nagyon tud lelkesedni országa terjeszkedéséért, mert ez neki felemelkedési lehetőséget adhat. Ezt az 1913-ban megjelent „Német világpolitika és a nagy háború“ c. röpirat tisztán kifejezi: „Nincs szükségünk telepítő gyarmatokra, de nagy szükségünk van független gyarmatosító tevékenységre olyan területeken, amely iparunk nyersanyagszükségletének legnagyobb részét szállíthatja és ahol honfitársaink nem az alsóbbrendű munkát végzik el, hanem rájuk hárul a munka megszervezésének és a gazdasági vállalatok vezetésének feladata!“

Igy alakul ki a hódító imperializmus álláspontja, az a gondolatvilág, amely legjobban megközelítené a valóságot, ha nem állna vele szemben bírálataival a szocialista tudomány és nem fedné fel az imperializmus gyökerét és jövőjét.

Az imperialista elmélet gyakorlati végrehajtói országhatáron belül osztálybékét, nemzeti egységet követelnek, hogy rendszerüket senki se támadhassa meg. „A terjeszkedés hordozójának mindig az egész nemzetnek kell lennie. Össze kell olvadnia a nemzet minden egyéb céljával, minden társadalmi és szellemi reménységével . . .“ Ezért állanak a nemzeti élet elsőrendűségének alapján, anélkül, hogy a nemzeti élet alkotó erejét, a dolgozó osztályt tekintetbe vennék. Sőt a maguk álláspontját nemzetinek, a dolgozók bírálatait nemzetietlennek, hazaárulónak nyilvánítják. Ha az államszervezet kifelé és befelé erősnek bizonyul, akkor a hatalom érzése és tudata megszilárdul, mindazokban, akik imperialista érdekek szolgálatában, gyarmatokon, vagy bárhol másutt eljárnak, még akkor is, ha nem vezetők, hanem a „jelentéktelen tömeg“ szerepét töltik be. Ezen az úton kerül kapcsolatba a kiváltságos osztály gondolatvilága a nem kiváltságos tömegekével.

Az imperializmusnak, hogy valóban érvényesülhessen, még két tulajdonságot kell az emberekben kifejlesztenie. Ezek is a hatalmi érzéssel függenek össze. Az egyik: mindig és mindenütt az

imperializmus érvényesítése érdekében való *cselekvés* szükségesége; a másik: ennek a gondolatnak a *tudatossá* emelése, ami egyedüli biztosíték arra, hogy a *cselekvő* képesség meg is maradjon.

3. Az imperialista gondolatvilág zavarai

Amennyire eltávolodunk azoktól a csoportoktól, amelyek közvetlenül részesei az imperialista hatalomnak, annyira elhomályosul az előbb vázolt tudatos álláspont. De ne feledjük el, hogy még *az is* egyoldalú és messze áll a valóságtól, csak a hódítók győzelmét látja előre, de vereségét nem, csak a tőkés rendszer terjeszkedését, de nem a bomlását.

Távolabbi rétegekben már ez a viszonylagos tisztánlátás is elhomályosul. Itt a *cselekvés* szükségessége helyébe a vezettetés, a mások által való *irányítás* szükségége lép. Ezek a csoportok nem veszik észre, hogy a terjeszkedés a gazdasági élet következménye. Különösen a kereskedelmi és a kistőke — amely az ország határain belül tud csak tevékenykedni — áll az imperializmussal szemben értetlenül. Sokalja az adóterheket, amelyeket a hatalom és hódítás fönntartása követel. Mégis kívánja a nemzeti nagyságot, sőt talán annak lehangosabb követelője. Kívánja az állam hatalmát, de elsősorban befelé a dolgozó osztályokkal szemben. A nagytőkés vállalkozásoknak megrendszabályozását is követeli, de ugyanakkor el akarja háritani a gazdasági életből az állami beavatkozást, Ragaszkodik a tőkés rendhez, vagyis saját előjogaihoz, és támadja a nagytőkések, vagyis a nálánál hatalmasabbak előjogait. Így keletkeznek azután az imperialista gondolatvilágnak a legfurcsább elágazásai és keverékei. Sőt oly formái is, amelyek már nyíltan hangoztatják tőkeellenességüket, amellett, hogy a valóságban ahhoz hozzányúlni sem akarnak és másokat sem engednek. Olyan formák, amelyek kifelé a hódító szerepét akarják átvenni, befelé mindenki kielégítését ígérik, de természetesen cselekedeteik ezt az ellentmondást leleplezik. Ez a kettősség jellemzi az összes fasiszta pártokat.

Önmagával szemben minden imperialista megértő, a másik hódítót azonban a bíráló teljes szigorával sújtja. Az imperialista, hódító irányzatot csak az ellenfél cselekedeteiben látja meg, a magáéban soha. Más szemében a szálkát, a magáéban a gerendát sem veszi észre. Gondoljunk csak a mostani háborúban szembenálló, két imperializmusra; gondoljunk csak a két propagandát szolgáló sajtóra, rádióra, stb. Saját magát mindegyik a báránynál is ártatlanabbnak hirdeti és csak a vele szemben álló tartalmosságára mutat rá, hogy az egyébként békét óhajtó tömegeket maga mellett gyorsan föl tudja sorakoztatni.

4. A dolgozó tömegek

Ha zavaros is az imperializmus gondolatvilága, mégis hatással van a dolgozó tömegekre. Ez nem vezethető vissza kizárólag arra, mintha az imperializmus gondolata ragadná őket magával. A dolgozók nagyrésze a fennálló társadalmat és benne saját hely-

zetét nem ismeri annyira, hogy minden esetben helyesen lásson és cselekedjék. Az imperializmusnak két oldalát látja és az ezekkel szemben való állásfoglalása adja meg tömegföllépésének jellegét. Az egyik a *háború és béke* — a másik a *nemzeti elkülönülés és nemzetközi összekapcsolódás kérdése*. Bizonyos, hogy ezekben a kérdésekben az imperialista hatalom sokszor maga mellé tudja állítani országai lakosságát és ezzel magának erős háttérrel szerez. Ezt a mai élet nemzeti határai teszik lehetővé. A legtöbbször ugyanis (különösen a dolgozó nép) saját anyanyelvükön kívül mást nem értenek. Az idegen hódítótól megélhetésüket, megszo-
kott életberendezésüket, egész kultúrájukat féltik.

Itt aztán újabb tényezők is felmerülnek. A nemzeti kultúra mai vezetői jelentik a *hatalmat*, ez pedig a meglévő gazdasági rendszer fönntartását. A tömeg abban megy mögöttük, hogy életheletőségét védi és így elégedetlenségében is belenyug-
szik a társadalom változtathatatlanágába, a tőkés rendszer szükségyszerű fönntmaradásába. Nem látja, hogy a dolgozó nép megél-
setését, előbbrejutását és igazi nemzeti kultúráját csak a közösségi alapon szervezett, tervszerűen termelő, — *szocialista* — társadalom biztosíthatja.

Ezek mellé még két tényező csoportot kell állítanunk, amelyek az imperializmus kérdésében a tömegek állásfoglalását irányítják. Az egyik a társadalom cselekvő csoportjainak, vagyis *pártjainak* utat mutató tevékenysége. A társadalmi kérdésekkel kevésbé foglalkozó tömegek számára mindig ezek az irányadók, hiszen az osztályokat legtudatosabb tagjaikból alakult és érdekeiket képviselő pártok vezetik. A másik tényező a *megszokott gondolkodás*, úgy ahogy azt az emberek gyerekkoruktól kezdve hallják és igaznak vélik, ahogy az egyik korosztály a másiknak hagyományok, élmények és meggyőződés formájában átadja. Mindez a kevésbé önállóan gondolkodó csoportok és rétegek álláspontját erősen befolyásolja és megakadályozza, hogy osztályhelyezüknek megfelelően lássanak és cselekedjenek.

Így kerül sokszor ellentétbe a társadalom távolabbi érdeke a pillanatnyi helyzet által diktált cselekedettel. Így következik be, hogy a dolgozó nép egyrésze nem saját társadalmának megteremtésén, hanem imperialista törekvések támogatásán működik.

5. Fajkérdés

Az imperialista hódítások igazolására a fajok közötti különbségeket is fölhasználják. Nemcsak a színeseket és fehéreket különböztetik meg, hanem ezen belül, például Európában, északi, román és szláv fajokról is beszélnek. Ezeknek az eredete azonban annyira bizonytalan, hogy *tiszta fajok* ma egyáltalán nincsenek. Különbben is az angol-amerikai imperialista ellentétek mutatják, hogy mily keveset jelent a közös származás. A fajgyűlölet mögött mindig egy kiváltságos osztály hatalom-örzése, féltékenysége rejlik.

De nem látjuk a fajgyűlöletet azokkal szemben, akik az imperializmust, vagy a kiváltságosok osztályainak hatalmát *nem* veszélyeztetik. Így például a malájok, a már félig-meddig kipusztított indiánok, sőt még a brit-indiai hindukkal szemben se.

A fehérek és színesek közötti harcot azzal szokták indokolni, hogy a színes fajok alacsonyabbrendűek a fehéreknél és hogy ez utóbbiak hivatása az, hogy imperialista terjeszkedés útján a föld területét birtokukba véve vezetői legyenek az alsóbbrendű fajoknak. Persze a tőkéseket erre nem a kultúra terjesztésnek, hanem a *tőkés hasznoknak* a kívánsága hajtja.

Meg kell állapítanunk, hogy ha vannak is egyes elmaradt színes törzsek, a legtöbb az európai fajokkal teljesen egyenértékű és megfelelő körülmények között *éppen olyan fejlődőképes*, mint emezek. Viszont a népeknek egymás ellen való tüzelésében, az imperialista gondolatvilágnak a dolgozó nép között való elterjesztésében éppen a fajok különbségéről szóló tanítás nagy szerepet játszik. Amíg az imperializmus gazdasági és osztályellen-téiteit faji lepelbe burkolja, addig a szocialista társadalom ezekkel az ellentétekkel együtt a fajkérdést is *megszünteti*.

6. Imperialista nevelés

Láttuk, milyen nagy jelentősége van az imperialista gondolatvilág kialakulásában a hagyományoknak, az imperialista gondolatok terjedésének és az emberek agyába való belevésődésének. Vessünk most futó pillantást azokra az eszközökre, amelyek ezek elérésére a leghatásosabbnak bizonyulnak.

A legközvetlenebbek az *irodalom és művészet* nyújtotta könyvek, színdarabok, dalok és filmek, amelyeknek állandóan megújuló tömege burkoltabb, vagy nyíltabb formában a fehér faj terjeszkedését, az imperialista hódítás szükségességét hirdetik. Még a gyermekeknél annyira közkedvelt cowboy-drámák is ezt a célt szolgálják, nem is szólva az útleírásokról.

Itt van aztán a *tudomány*. A tőkés országok *történelemírói* a legnagyobb megértést tanúsítják az imperializmus terjeszkedésével szemben. Legtöbbjük szerint az imperializmus nem új, a rómaiaknál is megvolt, mert azoknak hódításai ugyanazt jelentik, mint a mai világhatalmi törekvések. Ezzel szemben a mai gazdasági élet elemzése világosan megmutatja, mennyire nem lehet „római imperializmusról“ a szó mai értelmében beszélnünk.

A történelemtudósokhoz csatlakoznak a polgári *közgazdászok*, akiket foglalkozásuk szorosan a tőkés rendszerhez köt. Ezek a gyarmatok különböző fajtáit emlegetik. Ennek nincs semmi lényegesebb jelentősége. A lényeg — az imperialista hatalom uralma — mindenütt ugyanaz. A polgári közgazdászok által teremtett elnevezés-zavar nem arra való, hogy az imperialista hódítások tényeit magyarázzák, hanem ellenkezőleg, hogy azokat elfödjék és úgy tüntessék föl a dolgokat, mintha léteznék „békés“ imperializmus is.

A „tudományos“ elméletekhez szorosan kapcsolódik az *iskolai tanítás* gyakorlata. Csak a *tehnikai nevelés* jelentőségére akarunk rámutatni. Ahol, mint Amerikában, az emberek úgyszólván motor mellett nőnek föl, ott ez a nevelés a tehnikai csodákat végrehajtó ember és a tehnikai erőt hódításra felhasználó szervezet iránti tisztelettel kapcsolódik össze. Különösen a középosztályok

köthetők le, mint tevékeny résztvevők ebben a szerepkörben, az imperializmus mellé, hiszen itt lehetőség nyílik vezetőhelyek elfoglalására és arra, hogy az uralkodó osztályokhoz kapcsolódjanak.

Ezek csak kiragadott példák és a társadalmi élet sok más formája is lehetőséget ad az imperialista gondolat terjesztésére. De mindegyik arra irányul, hogy a hódítás és terjeszkedés szükségességét a tömegek elhigyjék és érdekében — adott alkalommal — cselekedjenek is. *A dolgozó nép létérdeke és a társadalom fejlődése szöges ellentétben áll az imperializmus törekvéseivel.*

De ahhoz, hogy a város és a falu dolgozói ezt meglássák, meg kell szabadítani magukat az imperialista gondolatvilág minden behatásától. Ehhez le kell vonniuk az elébük tornyosuló tényekből a tanulságokat. Föl kell fedniök saját maguk előtt a valóságot, hogy ezáltal kiegészítsék gondolatvilágukat az osztályharcos, imperialista-ellenes világnézettel. Az út az imperializmus gondolatvilágától a szocialista világnézetig elméleti és gyakorlati harcokon át vezet.

Hajdú Vilmos — Rudas Béla

.....

Templomos Stupeczky

Ált a bál a katolikus legényegyletben és Lorányik Theobaldus, a szép pap, bánatosan mosolygott. Így mosolygott ő mindig, még a gyónatószeiken is és még a vétek nélkül való asszonyok is szívesen gyóntak neki. Igaz, hogy ilyenkor nem láthatták a bánatos mosolyt, mely olyan volt, mint a tikkasztó nyári nap, ha könnyed felhő-fátyol takarja el arcukat, de hallották a hangját, mely hasonlított az orgona bűgéséhez, ha elmélázott rajta a dirigens chori. Meleg, illatos zefirként simogatta ez a hang az asszonyok szívét, amely megnyílt a szép Theobaldus előtt, mint a templomajtó, ha imára várja a híveket. Csak a szószéken nem mosolygott, amikor az eretnokség és hitetlenség ellen prédikált.

— Jaj annak, ki elfordul az egyháztól — szokta volt mondani, mert attól elfordul szeretet és boldogság. Olyan az, mint a lehullott csillag, amely mocsárba vész, vagy mint pestisesbeteg, kit messze kerülni kell.

Ilyenkor rekedt és szívet remegtető volt a hangja, mint az oroszlán bömbölése. A hívek vadul néztek szét a templomban, nincse hitetlen közöttük, hogy szétmarcangolják. Nem volt, nem is lesz talán soha abban a kis papi városban. Az ilyen prédikációk hatása csak este nyilvánult meg különösebben, amikor bevették a református, vagy a zsidó temptom ablakait.

Ált a bál és Theobaldus, a szép pap bánatosan mosolygott. Ő volt a katolikus legényegylet elnöke s hívségesen töltötte be ezt a tisztét is. Táncra serkentette az ifjakat, finom és malasztos elmésségeket mondott az asszonyoknak és szaporán koccintott a férfiakkal. A cigányt is dirigálta: no talán már elég is lesz a francia négyesből, gyerünk csak azzal a csárdással. Eközben mosolygott, bánatosan, kedvesen. Gyönyörű arca

kissé kipirult az italtól, üde, piros ajkai közül kiragyogtak remek fogai és ragyogott a magas, derűs homloka is, fejfelé emelkedett az emberek közül — egy Apolló reverendában.

Büszkén, boldogan nézegette ezt a reverendát Stupeckzy Adorján, a reverendaszabó. Ma liferálta. Pótamunka volt, éjjel is dolgozott rajta és a felesége is segített neki. Redő nélkül simult a reverenda a szálegyenes derékhez, melynek karcsúságát kiemelte a szorosra kötött, fényes cingulus. Stupeckzy művében gyönyörködött, szaporán sodorta gyér bajuszát.

— No, ilyen reverendája a primásnak sincs sok.

Lassan, alázatosan közeledett a paphoz. Megvárta, míg feléje fordul és megszólította:

— Jó a ruha, főtisztelendő úr?

— Jó, kedves barátom.

— Hát tetszik? Óh! Örülök. Hajnali három óráig dolgoztam rajta és féltem, hogy ezért valami hiba lesz benne. Aztán úgy elaludtam, hogy mire eljött a mise ideje, a feleségemnek kellett felverni. Úgy siettem a misére, mint a bolond. És a templomban egy miatyánkot is mondtam azért, hogy jó legyen a reverenda.

— Maga derék ember Stupeckzy. Hát minden reggel jár a misére?

— Minden áldott reggel. Amióta meglett a fiam és a feleségem kigyógyult a tejlázból. Akkor megfogadtam.

A szép Theobaldus a szabó vállára tette fehér, erős kezét.

— Látja, ez rendjén van. Meg is segíti az isten.

— Még valamit megfogadtam akkor, főtisztelendő úr.

— Nos, mi az?

— Ez akkor volt, mikor az asszony nagyon félrebeszélte és minden tiszta pillanatában a főtisztelendő urat kívánta, hogy szolgáltassa ki neki a szentséget. En láttam, hogy akkor a főtisztelendő úr és sírt, a könnyek végigfolytak az arcán és remegett a hangja. Micsoda püp, micsoda ember, — gondoltam — hogy együtt érez a szenvedőkkel. Ahogy az írásban van. És akkor, amikor majd meghasadt a szívem, megfogadtam, hogy a gyereket, ha megmarad, az istennek nevelem én is.

Stupeckzy Adorján szürke, apró szeméibe könnyeket csalt a visszaemlékezés. A pap mind a két kezével végigsímogatta szép arcát.

— Ezt is helyesen tette, kedves barátom.

Ezzel elfordult és otthagya a meghatott reverendaszabót, aki csillogó szemekkel nézett utána. A cigány valami bolondos polkát muzsikált, de Stupeckzy szívéből szent zsolozsmák szálltak ki s a hideg, elhagyott utcákon keresztül hazaszállottak a Tizenkét Apostol utcai lakásba, ahol fehér függönyös gyerekágyban pihogott istennek leendő szolgája. Áldás reád és békesség neked! mormogták áhítatosan ajkai. A reverendaszabó sovány fantáziáját megihlette a maga szentséges elhatározása. Olyan vagyok, mint Ábrahám, ki nem sajnálta fiát az istentől, — gondolta. S ahogy meredt szemmel bámult bele a bálterem nehéz, párázatos levegőjébe, kékes, szent ködök keltek a padozatból, finom tömjénszagot érzett és látta a fiát, amint az oltáron tevékenykedik, fehér miseíngben, szigorú, áhítatos arccal, szent szavak csöngenek ki a szájából és lóbálja a füstölőt. Óh, öröm, óh mely öröm! . . .

Lassan, lehajtott fejfelé közeledett hozzá felesége, Erzsébet.

— Adorján, mit beszéltél a főtisztelendő úrral?

Nagy, kerek, áhitatos szemekből fürkésző sugár lopva szökkent ki és elpihent a reverenda szabó arcán. Táncból jött az asszony, a püspöki rezidencia portása, erős, asszonykedvelő ember ugyancsak megforgatta. Szűk melle, mely szemérmesen rejtőzött a deszkasimára szabott blúz mögé, libegett és az öregasszonyosan fésült dús, szőke haj meg volt holtgatva. Piros, felhevült volt Erzsébet asszony máskor oly halovány orcája s az ura meglepetve gyönyörködött benne.

— No, ha sokat viszlek bálba, még visszakapod a lánykori színedet. Hát jól mulatsz?

— Csak ne vigyél többet bálba. Nem kell ez nekem. Jobb nekem a gyerek mellett vagy a templomban.

Stupeczky szemei szeretettel símogatták végig az asszonyt.

— No, ha megérjük, együtt látjuk majd mind a kettőt: a gyereket a templomban. Most mondtam meg a főtisztelendő úrnak.

— Oh! Az asszony testén könnyű reszketés futott át. Hát ezt beszélted vele?

— Ezt.

— És mit mondott?

— Mit mondhatott volna? — megdicsért.

Stupeczky megfogta az asszony kezét s kivezette a bálteremből. Kimentek a folyosóra s az ablakon át némán bámultak ki a csikorgó, csillagos éjszakába. A férfi a fiára gondolt.

Az asszony forró homlokát az ablak üvegéhez szorította. Fönt a magas mennyeek boltján még ott ragyogott a göncöl szekere, ismerős kísérelője a szegény embereknek . . . Hétágú gyertyája a rejtelmes sötétségnek, világíts be egy egyszerű asszonyi szívbe, mely fürdik istenhez való alázatosságban, reszket vakmerő gyöngeségében és vonaglik a kintől, tilos gyönyörűségében! Te jó csillagzat, mezők, falvak, kisvárosok csillaga, mely itt ragyogsz most a büszke székesegyház felett is, mutasd meg az utat annak, ki eltévedett. Mit tegyen az, ki lelkének minden erejével imádja Jézust, de szívében és vérében elhatárolódott a sáttán? Láttál-e már ilyen asszonyt, furcsa göncöl szekér? Láttál-e, szántad-e, segítettél rajta . . .? Vagy te büszke, dicső székesegyház, minden jó szenteknek gyülekező helye, hol annyi szent pap annyi remek misét mondott s a hívek térdeitől kopott a márvány padozat, istennek országra szóló háza, te segíts, te segíts! Szánjátok meg a szenvedőt méltóságos oltári szentségek, apostolok szobrai és hatalmas oszlopok, mik nem velsek nagyobb terhet, mint egy összemarcangolt asszonyi szív . . . Hajnal közeledett, mélán pislogott a göncöl szekere. És állt büszkén, hidegen, némán a székesegyház. Nincs segítség! részvétlenek a csillagok és alusznak a szentek . . .

Mikor a reverenda szabó felriadt merengéséből, nem volt mellette a felesége. Keresésére indult. Későre járt már az idő, a táncos kedv alább hagyott, de annál lelkesítőbben hatott az ital. Finom kanonoki borok kerültek az asztalokra s a megtisztelt mesteremberek ittak és megint ittak. A fiatalság már becsípett s halkán zümmögve, korhely nótákat dúdolt. Péter Flavius, messze vidék legrezesebb orrú barátja, ravaszúl hunyorgatott s verte hozzájuk a taktust.

Sem a táncosok, sem az ivók között nem volt az asszony. Lassan, bandukolva, kereste tovább Stupeczky s így ért a bálanya szobájába,

melyből a megtisztelt méltóságos asszony már éjfélkor eltávozott. Gondolat nélkül, a kereső emberek ösztönszerűségével nyitotta ki az ajtót Stupeckzy. Ott ült Theobaldus s előtte térdelt Erzsébet asszony. Térdelt és fejét a pap fehér, kövér kezén nyugtatta. Gyöngé, hervatag testét fuldokló zokogás rázkódtatta, a remek haj biláltan omlott alá keskeny vállaira. Másik kezét a pap Erzsébet fején pihentette. És mosolygott szépen, bánatosan.

— A fiam . . . a fiamat áldozom fel . . . A fiam . . .

A reverenda szabó megbűvölten állt az ajtóban. Szemeivel, amikkel annyit fordult a magas mennyekben lakó úristenhez, a keresztre feszített isten fiához és a lelkével, amely telistele volt hittel és alázattal, élő szent képet látott, amilyent nem festettek az egyház piktorai sem.

Kilépett és nesztelenül tette be az ajtót maga után.

*

Jött egy ős, ködös reggelekkel, verőfényes delekkel, nedves szelekkel és elvitte Stupeckzy Adorjánét. Elhervadt, letört, mint a rózsakoszorúk, amiket beteg és fiatal szívek raknak Szent Antal szobra elé. Dolgozott, nevelte fiát, járta a templomokat s este, ha ráérő ideje volt, sóhajtván bámult ki az éjszakába. Szeretettel szólt mindig az urához, csak csókolni nem hagyta magát tőle. A szent szoknyák készítője eleinte sértve érezte magát férfiúi méltóságában s elment a paphoz, elpanaszolta bánatát, tanácsát kérte. Lorányik Theobaldus összeráncolta a szemeit s ezúttal nem mosolygott. Aztán megvizsgáلتa Stupeckzyt, elmesélvén neki egy régi korbéli Siciliában élt előkelő polgár történetét, akinek álmában megjelent Gábrriel arkangyal, szűziességre serkentve őt, mert a megkímélt asszonyát tisztán kívánják bírni az égiek. A siciliai polgár szót fogadott s ezért, mikor meghalt, lelkét az angyalok zengő kara kísérte az úr elé s később boldoggá avattatott.

Stupeckzy nem igen értette az esetet. Különösen azt nem, hogy mi köze neki, aki magyar ember és hitves társává tette született Gróh Erzsébetet, ama siciliai polgárhoz? Avagy ő is kiválasztottja lenne az úrnak? Egy közönséges reverenda szabó, napzámos fia? Ám ki tudhatja az úr akaratját, ki láthat bele útjainak rejtelmességébe? A paptól hazajövet, bement egy útbaeső kápolnába és buzgón imádkozott. Attól megnyugodott kissé.

Múltak a hetek, hónapok, híre ment Stupeckzy remek reverendáinak, az üzlet egyre jobban ment s az asszony egyre betegbb lett. A templom, a sok munka, a beteg asszony látása eloltották Stupeckzy szerelmes lobbanásait és a lelke legmélyéből nem egyszer szivárgott fel a gondolat, hogy íme, ő is hasonló életet él, mint ama emlékezetes siciliai. Megrettent, amikor az első vércsepp kibuggyant Erzsébet asszony száján s felvitte Pestre a tanárokhöz. A vonaton az asszony sírva borult az úra vállára.

— Nekem már végem! Köszönöm, hogy olyan jó vagy hozzám. Én clyan rossz voltam hozzád.

Erre Stupeckzy elmesélte neki a siciliai polgár történetét, levonván abból a következő okulást:

— Neked is meg kell halnod, nekem is. De aki úr parancsolatja szerint él, az méltóságban él odafent, még ha reverenda szabó is volt idelent.

Erzsébet asszony egy percig meredten nézte az urát, aztán gonoszul elkacagta magát. Kacagott nevetlenül, mint a rossztermészetű nők szoktak, kibuggyant száján a vér s kacagása hörgő üvöltéssé vált — mintha a romboló sátán kacagott volna ki a sorvadó tüdejéből.

Aztán sírdogált az asszony egész Budapestig. A neves doktorok megcsóválták a fejüket s nem írtak orvosságot. Mondtak egyet-mást, semmiségeket s hazaküldték őket. Ebből megértették, hogy nincs mentés.

Meghalt. Temetésén ott volt a félváros. Lorányik Theobaldus ment a felvirágozott koporsó után, lehajtott fővel, bánatos méltósággal, mint ilyenkor illik. A sír felett ékes beszédet mondott, a megindult hívek alig értették mit mond, csak a lágy, remegő hangját hallották s a kövér-könnyeket látták, amik olykor-olykor végigpergették szép, szomorú arcán. Mindenki sírt, még a zsidó lapszerkesztő is.

Mikor aznap éjszaka a gyászba borult Stupecky rádült a hideg, árva ágyára, így szólt önmagához:

— Most már nincs asszony. Most már a lelkemben is úgy élhetek, mint ama sicíliai.

*

Aztán múltak az évek és rogyant ember lett a reverendaszabó. Az üzlettel felhagyott, mégis egész nap lótot-futott. A görbelébű, ráncos képű, cingár öreget ösmerte minden gyerek s az utcáról, amelyen látták, tudták, hogy honnan jön, hova megy. De még az időt is tudták.

Tíz óra van, mert templomos Stupecky most megy a barátok templomába.

— Dél már elmúlt, mert Stupecky most jön az öreg templomból.

— Ott megy a templomos, ötórán letániára.

Nem is hiánna az ember, mennyi dolga van annak, ki lemondva e világ hivalkodásairól, istennek szenteli életét, úgy, ahogy azt szentek, próféták, nagy papok előírták. A hajnali harangszóra már imádkozásra serkent, reggeli öt óraker már verejtekezve vonszolta Stupecky öreg testét a várhegyre, ahol a székesegyház állott. Itt tudott legjobban ájtatoskodni. Gyakran egymaga volt az óriási templomban, melyet négy primás épített. Különösen havak, vagy nagy esők idején. Ült a padban, vagy térdelt egy-egy neves szent szobra előtt és szemeit gyönyörködve jártatta végig a székesegyház irtóztatóan nagy boltozatán, a félhomályba borult főoltár szépségein, a hűz öl magas márványfalakon, az üveg-festményű ablakokon, amiken tompítva, barnásan szűrődött át a világosság. Sokszor köhögésre erőltette magát, hogy hallhassa a visszhangot, mely hosszan kongott-bongott végig a templom óriási hajóján s a másvilági rejtelmekről ábrándozó reverendaszabó úgy vélte, hogy ez a hang az itt lakozó szentek szellemének a szava. Néha, mikor az első napsugár végigszökken az oltáron s az emeletmagas oltárképen, ott látta feleségét, szomorúan, fehér lepelben, mint ahogy a ravatalon feküdt.

— Erzsébet, jó, hű nőm, — gondolta magában, hozzád méltó életet élek.

Nyolc óraker már ott volt a kanonokok háza melletti kápolnában, ahol felváltva miséztek a kanonokok a Grassalkovichok, Simonffyok, a Zichyek, a Kuklánderek s mindama nagyhírű familiák tagjainak lelke-üdvösségéért, akik e célra szent alapítványokat tettek. Legszívesebben

hallgatta Lorányik Theabaldust, aki immáron a kanonoki méltóságba emelkedett s aki oly gyönyörűen danázta el a szép latin énekeket, mint senki más.

— Értem is lesz, aki misét mond.

Ilyenkor a fiú jutott eszébe, aki Lorányik kanonok jóvoltából a bécsi Pázmáneumban készült a szent hivatásra. Onnan tanultabban, csiszoltabban kerülnek ki a papok, a fiúból még kanonok is lehet, talán püspök is. Amikor erre gondolt Stupeczky, meg-megtapogatta a sok templomjárástól és térdeléstől remegő lábait és kérdezte: meddig bírják még ezek? Nem sokáig. Egy-két évig. Kár. Mily szép lenne megérni, hogy nagy pap lett a fiából.

A fiához való szeretet és gyönyörűséges érzés volt az egyetlen kapcsolás Stupeczky és a földi lét között. Ami gondolata nem az égieké volt, az mind a fiú alakja körül virágozott ki buján és szívesen. Álmatlan éjszakáit is ezek töltötték ki. De azért, ha kis gyerekeket látott az utcán, hébe-hóba, megdobbant az öreg szív. Milyen jó volna, ha neki is . . . Ha kis unokák lovagolnának a térdén . . . De aztán harsány hang kiáltott fel a lelkében: megfogadtad!

— Igen, megfogadtam. Megfogadtam Istennek.

És ilyenkor egy heti bűjtőt rótt ki magára büntetésül a bűnös gondolatokért.

Igy múltak lassan, nesztelenül az évek s elérkezett a nagy nap, amikor a pappá avatott ifjabb Stupeczky Adorján, egyházi nevén Tódor, első miséjét tartotta. A nevezetes alkalomra az ifju hazajött és patronusa, a mosolygó kanonok, kijárta azt a tisztességet, hogy az első misét a székesegyházban mondhassa.

Szép, tiszta júniusi reggel volt, Pünkösöd előtt való vasárnap. Langyos fuvalmak szálltak a Duna felől s nyiladozó orgonák, véresre érett pünkösdi rózsák illatát sodorták a székesegyházba. Tele volt a templom, azok is eljöttek, akik csak nagy ünnepeken szokták megmászni a vártemplomi hegyet, mindenki osztozni akart a szentéletű Stupeczky örömeiben s látni kívánta az újdonsült papot.

A nyugalmazott reverendaszabó az első sorban, a patronusoknak fentartott tisztelethelyen ült. Tágra nyílt szemekkel bámulta a padokat, képeket, még az oltár lépcsőit borító szőnyegeket is; sohse látta őket olyan szépeknek, mint most. A sovány, roskadt és alázatos assisi szent Ferenc, kinek szobra a székesegyház bal szegletében állott, mintha első mitotta volna arcának redőit, s nyíltan, mosolyogva nézett az oltár felé, hol istennek legújabb szolgája készült a munkára. A büszke és szigorú Pázmány Péter márvány vonásai is mintha megenyhültek volna . . .

Mélán és bánatosan zendült a büszke boltozatok alatt az orgonaszó. Tódor pap kitárta karjait, háttal fordult a hívek felé és mélyen meghajolt az oltár előtt. Aztán kiegyenesedett és felvette fejét, nézvé az oltárképet, mely Mária mennybemenetelét ábrázolta. Állt miként az erdő magányos fenyője, széles vállairól méltósággal omlott alá a fehér mise-ing, hullámos, szőke haja ragyogott, mint az aranyszálak. Halkan, mormolva kezdte a szent mondanivalót, aztán mind csengőbb, mind erősebb lett a hangja, így válik zúgássá a szellő susogása, ha az erdő fái közé csap. Csengett-bongott a mély bariton, szállt oltárról oltárra, szoborról

szoborra, szívről szívre. Megteit a székesegyház a reverenda-szabó fiának hangjától és a márvány falak visszhangzottak, mint mikor ezüst kalapáccsal ütik az üvegpoharat.

Az öreg Stupeczky lehajtotta a fejét. Nem birta a nagy fényességet és gyönyörűséget.

— Megértem. Megértem! — újjongott a lelke.

Most már két hang zendült az oltárról. Lorányik kanonok segédkezett az új pap első szent miséjén. A fiatal kezdte az egyház diadalmas énekeit, az öregebb folytatta. A fiatal kérdezett, az öregebb válaszolt rá. A fiatal meghajolt, térdet hajtott, lóbálta a füstölőt, az öregebb utána csinálta.

A reverendaszabó felvetette sovány madárfejét.

Egyforma két hang. Mintha egy orgonasípból zúgna ki mind a kettő. Így énekelnek párosan a fülemilék, így búgnak egymással a galambok.

Most megfordul a két pap és a hívek felé fordulva zengik az úr dicsőségét.

Stupeczky látja, hogy egyforma nagyok. És ahogy jönnek-mennek, hajladoznak az oltáron, ahogy lóbálják a kezeiket és integetnek, bólongatnak, ahogy néznek és szemeiket forgatják, az mind egy, mind egyforma.

— Milyen furcsa gondolta Stupeczky. Az áhitat kiröppent a lelkéből és józanul, hidegen, mint amikor szöveteket válogatott a boltosnál vizsgálta, hasonlított a két papot.

— Egyforma a hajuk színe. Egyforma a nézésük, de az öreg pap szeme barnás-szürke, a fiatalé kék. Anyjái is kék volt. A szájuk vágása is ugyanaz. És ahogy mozognak a testüket tartják, a fejüket illegetik, az olyan borzasztóan hasonlatos!

Rengett a nagy templom, az orgona minden sípjából viharos heveséssel zúdult ki a zene, szinte remegett a levegő és az orgonás hangok orkánja besodorta Stupeczky szívébe az iszonyatot.

Mi ez? A nagy oltárkép mintha fölfordult volna. Mária és az angyalok mintha fejjel lefelé repülnének, lefelé, ahol az ördög tanyázik!

Stupeczky elfordította a fejét az oltártól. Felnézett a színes ablakokra, nézte-nézte mereven az üvegfesményeket és zavaros szeme fura képeket rajzolt ott ki magának. Látta Erzsébetet a pap előtt térdelni, hallotta zokogását. Látta a papot Erzsébet ágya előtt sírni; hallotta Erzsébet gonosz kacagását a vonaton. Látta Erzsébetet az ágyban, ahol undorral, kétségbeesetten taszította őt el magától.

— Ne játszd velem, sátán! — nyögött a reverendaszabó.

A két pap most egymással szembeállott. A székesegyházon végigszökkenő napsugár elérte az oltárt s a nyájas, ragvógó fény megvilágította a két pap arcát. Mosolyogtak egymásra, barátsággal, szeretettel. Mosolyogtak szépen, bánatosan. Mintha Lorányik Theobaldus ifjító tákörbe mosolygott volna.

A reverendaszabó imádságos ajakáról irtózatossá váló szavak szálltak az ég felé, de elnyelte őket a viharzó orgonaszó. Tenger vészei között ki hallja a magános hajós hajálordítását?

Erdsi Dersó

Mi a háború?

(*Második közlemény*)

Mikor később a leghatalmasabb földesurak fölülkerekedtek, érdekük volt, hogy a felserdülő ipart és kereskedelmet védelmezzék a béke lehető fenntartásával is. Ezentúl a háború a tőke érdekében folyik, „a tőke terjeszkedésének kiegészítő eszközévé válíki oly területeken, ahol a békés módszerek erősebb akadályokba ütköznek.“

A tőke uralomra jutásával új háborús korszak keletkezett. Először Angliában, majd Franciaországban törték meg a feudális uralmat. Az itt feltörekvő tőkés rendszert folytonos hódító hadjáratok jellemzik.

Az új rendszer technikai és szervezeti vívmányai eddig nem ismert arányokban légitették ki a szükségleteket, másrészt ezeknek a berendezéseknek kímélése csak békében volt lehetséges. Ez a szempont az emberiség aranykorszakát, örök békében való fejlődését teremtette volna meg, ha a rendszerek másik tényezője, hogy t. i. politikáját a haszon érdekei szabják meg, nem robbantották volna fel a nyugodt fejlődést a háborús összeütközések formájában. Minthogy ennek a rendszernek legfontosabb életmegnyilvánulása a piacon való érvényesülés és ez a piac világpiacon, „ha valamely ország kapitalistái a nemzetközi cserében a tisztán gazdasági eszközzel nem érvényesülnek és elég hatalmuk van hozzá, a fegyverek erejével távolítják el a versenytársat, vagy a maguk silány árúját kardjuk súlyával teszik a gyöngébb fél jobb árújával egyenértékűvé.“ A kezdetleges ipari kapitalizmus háborúi a nemzeti államok képződésével kapcsolatosak. A nemzeti államok alakulásáról Szabó Ervinnek mások nyomán az a véleménye, hogy ezek alakulásában a csírázó nagyiparnak nagy szerepe van, azáltal, hogy lehetőleg nagy és nyelvi egység folytán könnyebben megdolgozható és fogékonyabb piac a szükséglete.

Áttérve a XIX. századra, feltűnik, hogy Napoleon idejétől sokkal gyérebb volt a háború, mint azelőtt, melynek oka a terjeszkedés és a békés módszerek lehetőségeiben rejlett. Körülbelül 1903-tól kezdődtek az európai nagyhatalmak hallatlan arányú fegyverkezései. Egyik békekonferencia követi a másikat, amelyekről találóan megállapították, hogy „valóságban nem békekonferenciák, hanem inkább háborús konferenciák.“

A világháború mögött egy már nagy mértékben megváltozott szerkezet áll. Monopolkapitalizmusnak nevezik ezt a fejlődési fokot, melynek már közismert klasszikus irodalma fölment bennünket attól, hogy e beszámoló keretében részletesen ismertessük. Legáltalánosabb vonásaiban úgy jellemezhetjük, hogy már nem a szabad verseny érdekében és belső erőiből kifolyólag folyik a harc, hanem a versenyt éppen kizárni akaró, legnagyobb mértékben koncentrált világméretben elhatalmasodott, az államhatalom által védett tőkék világpiacefelosztó, a világot érdekerületekben kisasajátító érdekei mozdítják meg a hadigépezetet.

Ebben a harcban főleg Németország áll Angliával szemben. A német verseny egyrészt fenyegette a Brit Impériumot, másrészt az angol intézkedések útját állták a német kartell- és banktőke „természetes“ fejlődésének, annak, hogy megszerezze a legmagasabb külön hasznot (extra profitot).

Az eddigi áttekintésből láthatjuk, hogy a háborús indítékok tudományos megítélésénél a nemzeti, faji, felszabadítási és egyéb ideológiákon túl a gazdasági alapig kell hatolni.

A mindjobban elharapódzó új háború közepette a komplikált viszonylatok miatt igazán csak a tudományos tájékozódás lehetséges. Megváltozott-e a gazdasági kép, mely Anglia és Németország „élet-halál“ mérkőzése mögött áll? Egyrészt igaz, hogy a tragikus színjáték előterében megint a Brit Birodalom és Németország rivalitása látszik állani, beszédes jelül annak, hogy a világháború döntése nem volt végleges elintézése a két monopolisztikus csoport szűnni nem tudó harcának — minthogy annak elintézése az általuk választott módon bizonyára nem is lehetséges.

A háború gazdasági alapjának szerkezete azonban rendkívüli módon komplikálódott egy új rendszer és hatalom színpadra lépésével. A Szovjetunió viszonylagos semlegességével cselekvő tényezőként nyúlt bele a drámába és az ezáltal előállott új helyzetet nem érthetjük meg, ha csak a másik két tényező hatalmi főrekvéseit, a régi szerkezet fogalmait tartjuk szem előtt. Egészen új fogalmakat kell alkotni az új helyzetkép pontos, tudományos felépítésére, fogalmakat, melyek egy új rendszer szerkezetének tükröződései. Ezek a fogalmak már kialakultak. Történnék hadsereg-mozdulatok, haditények, melyek a megszállás külső jeleit mutatják éspedig részben gazdasági, politikai, főleg stratégiai célszatokkal is, de ugyanakkor nem a birtoklás, a monopolkapitalista értelmében vett haszonhajtás jegyében történnek, hanem csak az új helyzet következtében, melynek semmi köze sincs a népek leigázásához.

Takács István

Szebb világ

*Van az életnél nagyobb élet;
S ha unod ezt, hogy kicsi, bamba,
Él rajtad túl valami, érzed
S megáll szód, mely leüt suhantva.*

*Én azt az életet dicsérem,
Amelynek jelképe e rögnyi;
Éljen fölnt, vagy álomban épen;
Nem szünök' dicsében vesződni.*

*Szomorú, únt, bezárt napokban,
Hogy az is hűny, aki látva látott,
Hitemben, megnyílt, mély magamban
Teremtek egy másik világot.*

FODOR JÓZSEF

Közelkelet

A világsajtóban nagyon sok szó esik a Közelkeletről. Egyes lapok arról adnak híradást, hogy a Szovjetunió hatalmas arányú csapatösszevonásokat végez Kaukázus határán, fenyegetve Törökország és Perzsia függetlenségét, mások, különösen az olasz lapok már hónapok óta hosszú tudósításokban számolnak be a közös angol—francia katonai készülődésekről, amelyeknek célja az orosz Baku—Batum naftavidék megszállása lenne.

A legutóbbi török jelentések igyekeznek enyhébb színben feltüntetni a közelkeleti eseményeket és feltűnően gyakran emlegetik Törökország semlegességét, valamint barátságos érzületét a Szovjetunióval szemben.

Tagadhatatlan, hisz a sajtó nem egyszer adott már beszámolót erről, de maguk az angol miniszterek is teljesen nyíltan kezelik a kérdést, hogy valahol a Közelkeleten egy hatalmas expedíciós hadsereg alakul Weygand, francia tábornok vezetése alatt. Hogy mennyire közelítik meg az igazságot az olasz, vagy más lapok híradásai ennek a hadseregnek rendeltetéséről, azt ma még nem állapíthatjuk meg. Több, mint valószínű azonban, hogy itt nagy szerepet játszanak az Indiába vezető út, az értékes petroléumforrások és az arab világ feletti egyeduralom biztosítása. Nem minden ok nélkül vonták tehát össze a nyugati hatalmak milliós hadseregüket a Közelkeleten és az imperializmus élettvényeit nézve, bizton állíthatjuk, hogy az izlám világa sem kerülheti el a háborút.

* * *

Már az első világháború előtt ismert volt a német Drang nach Osten és a Berlin—Bagdad vonal jelentősége. Anglia erősen dolgozott ennek a törekvésnek megghiúsításán és Indiába vezető útjának feltétlen biztosításán. A világháborúnak is egyik főkérdése a Közelkelet volt. Kié lesz ez az arab világ, kié lesznek a gazdag petroléumforrások, ki rendelkezik az Indiába vezető uttal?

Palesztina mintegy összekötő földterület Arábia és a Földközi tenger között. Egyik legfontosabb szeme a Földközi tengertől az Indiai Óceánig húzódó angol stratégiai lánchnak. Érthető tehát Anglia fáradozása, hogy mandátor helyzetét Palesztinában minél jobban megerősítse.

Az arabok nemzeti öntudatra ébredése már a világháború előtt megindult és amikor Törökország kénytelen volt letenni a fegyvert erősebb ellenfele előtt, a felbomló császárság helyén több arab állam alakult. A megkisebbedett Törökországban új irányt vett a fejlődés.

Az ifjútörök mozgalom élharoosai összizlám egyesítéséről álmodozott ozmán vezetés alatt, Kemal Attatürk azonban elvetette ezt az eszmét, mivel belátta, hogy a felbomló anyaország képtelen hódításokra.

A szultán bukása és az antant hatalmakkal kötött békeszerződés után Kemált az ország felszabadítójaként ünnepelték és felajánlották neki a szultán trónját a kalifátusi hatalommal együtt. Egyiket is, másikat is elutasította. Erre az elhatározására főleg a reakciós papság magatartása bírta. Függetlenül ettől a szervezettől akart dolgozni Törökország ujjaalakításán.

A kalifátust ideiglenesen az indiai tanács vette át, amely Szaud-ot, Arábia királyát bízta meg a szent helyek, Mekka és Medina őrzésével. Ennek a tisztségnek birtokolásával jár a kalifátusi hatalom. Ma Törökország és az alóla felszabadult izlám államok látszólag teljes egyetértésben élnek. Nagyobb visszás kérdések nem merültek fel közöttük.

Az első arab uralkodó, akinek sikerült leráznia a török igát, mekkai Huszein volt. 1917-ben Hedzsasz királyává kiáltotta ki magát, amit Anglia, Franciaország és Olaszország el is ismertek. Fia, Feiszal, 1920-ban, Damaszkuszban Szíria királyának nevezte ki magát, de ez már nem tetszett a szövetséges hatalmaknak. Mindamellett a nyugatiak nem szerettek volna Feiszálból pánizlám vértanút csinálni és így 1921-ben inkább Mezopotámia (mai Irak) királyává nevezték ki. Ez az ország 1932-ig angol mandatorikus terület volt és azóta önálló állam. Feiszal halála után, 1933-ban I. Ghazi lépett Irak trónjára.

Irak gazdasági kizsákmányolásában Anglia vezet. Az ő kezében vannak a Mosszul és Kirkuk között elterülő naftatelepek. Erről a vidékről mintegy 1000 kilométer hosszú csővezetékeken szállítatja el a petróleumot Haifába, az angol tengeriflotta legfontosabb palesztinai hadikikötőjébe. Franciaország szintén kapott egy petróleumvezetékét, mely az Eufratesz partján válik el a fővezetékétől és kivezet a szíriai Tripolisz kikötővárosba. A petróleum napról-napra nagyobb jelentőségre tesz szert a világpolitikában és a háborús gazdaságban, és így az „Iraki Petróleum Komp” nem elégedett meg egy cső lefektetésével, hanem párhuzamos csöveket rakott le, hogy minél nagyobb mennyiségben szállíthasson a tengerpartra petróleumot. Így azután az anglok elérték, hogy földközítengeri flottabázisaikat, Máltát, Ciprust, Haifát és Alekszandriát angol petróleummal láthatják el a román, vagy a holland petróleum helyett.

Husszeinek és fiának, Feiszálnak legnagyobb és legelkeseredettebb vetélytársa Abdul Azisz Al Szaud, a harcias mahabiták vezére volt. Határozott egyéniség, mint Kemál Attatürk, aki hatalmas energiával kezdte meg szabadságharcát az idegen uralkodók ellen. Szaud azonban nem csupán a szabadság és a pánarab nacionalizmus előharcosa, hanem az izlám tisztaságának, a vallási dogmáknak is fanatikusa. Ebben a tekintetben különbözik Kemáltól.

Amikor Hedzsasz királya, Husszein az angol politika szekértolójává vált, Al Szaud úgy látta, hogy végre alkalma nyílik nyíltan leszámolni ellenfelével. 1918-ban megindult Hedzsasz ellen. A harcok sokáig húzódnak, míg végre Anglia barátsági szer-

ződést köt vele, hogy a Vörös-tenger keleti partját megerősítse az olaszoknak a túloldalon lévő erődítményei ellensúlyozására. Ez alkalommal Al Szaudnak le kellett mondania a Vörös-tenger északkeleti csücskének kikötőjéről, Akabáról, amit a Brit Birodalom jobbnak látott megbízhatóbb emberének, Transzjordánia emirjének adni. Ezzel az angolok biztosították a Holt- és Vörös-tengert összekötő csatorna háborítatlan kiépítését és még jobban megerősítették katonai és gazdasági érdekzónájukat, Palesztinát.

Rövid, de elhatározó harccal 1934-ben Al Szaud elfoglalja Aszszin és Jémen tartományokat, de legyőzött ellenfelének mégis elfogadható békefeltételeket ajánl és megkötí vele az arab testvéri és izlám barátsági szerződést. Hasonló szerződést köt 1936-ban Irakkal és Egyiptommal, mint baráti arab állammal.

Transzjordániában 1921 óta Husszein fia, Feiszál testvére, Abdullah emir uralkodik. Csak névleg független, máskülönb angol ellenőrzés alatt áll. Anglia ezt az ellenőrzést a transzjordániai kormánybiztos útján végzi, aki egyébként Palesztina ügyei-ben is teljhatalommal bír.

Miután 1936-ban Szíria mandatórikus viszonya megszűnt, önálló hadsereget és vezetést nyert Ezt az önállóságot természetesen nem szabad szigorúan venni. Franciaországhoz most „barátsági“ szerződés köti, ami nem sokban változtat az addigi helyzeten. Abdullah, Transzjordánia uralkodója azonban kihasználta az alkalmat, hogy függetlenségre tegyen szert.

Az arab világ északi államaiban gyorsult ütemű vasútépítkezés folyik. A közlekedési vonalak aránylag Transzjordániában a legszegényebbek. A fővárost, Ammant azonban kitűnő autótút köti össze Jeuzsálemmel és El Akabával, a vöröstengeri kikötővel.

Tervbe van véve a mekkai vasútvonal újbóli megnyitása. Ezt a vasutat a háború alatt megsemmisítették és ma csak a Damaszkusz—Immami szakasz használható. A vasútvonal újraépítése nagy nehézségekbe ütközik, mivel Anglia és Franciaország meglepetésszerűen kijelentették, hogy a vonal az ő tulajdonukat képezi annak ellenére, hogy a vasutat az egész muzulmán világ adományából építették.

Az Arab Fél-sziget többi, kisebb tartományai sorban Anglia befolyása alatt állanak.

Perzsia, melyet 1934 óta Iránnak neveznek, ugyanolyan kormányzati rendszerű, mint Törökország. Az iparosítás és az állami monopólok kereszteznek ugyan a régi vallásos hagyományokat, a kettő összhangbáhozásával azonban sikerült egy új nemzeti állam alapjait lefektetni. Japánnal jó viszonyt tart fenn és a Szovjet-unióval meg nem támadási és barátsági szerződés köti össze. Iránnak ez a politikája összhangban van Törökországgal és ezen az alapon születik meg az Ankara-teheráni tengely. Az Afganisztánnal fenntartott jó viszony lehetővé teszi Kabul belevonását ebbe a szövetségbe.

E tengellyel ellentétben áll a pánarab mozgalom szövetségi

rendszere Al Szaud-al az élén. Az ellentétek ellenére, amely különösen a vallás terén vált érezhetővé, amellet, hogy soha ezen a ponton teljes megegyezésre soha nem került sor, cz a két politikai rendszer mégis elég szoros összeköttetésre lép egymással.

A világháborúban az angolok felhasználva „Arábia az araboké“ jelszót, Törökország ellen uszították az arabokat. A világháború befejezésekor mégis angolok és franciák telepedtek meg a felszabadult tartományokban, hogy köveitelhessék a mandatórikus jogot.

Az angoloknak továbbra is fontos volt az arab államokkal jó viszonyban maradni, mert ezeken a területeken keresztül vezet a tengeri, szárazföldi és légi út India felé. Megindult a harc Olaszország és Anglia között a Vörös-tenger birtoklásáért és ez a harc az arab államok területén játszódik le. Japán előretörése egészen Törökországig szintén nagy gondot okozott az angol politikusoknak. Ez a kérdés is súlyosan érintette az angol birodalmat, mert időközben a Távolkeleten sorra veszítette régebbi pozícióit. Jelenleg az angolok elég erősen állanak Arábiában, annak ellenére, hogy Egyiptomban nagy engedményeket kellett tenniök. A jelen pillanatban az összes nagyhatalmak között (Anglia, Franciaország, Olaszország, Szovjetunió, Japán) Anglia helyzete a leg-erősebb a Közelkeleten és legnagyobb gyakorlata van ezekben az államokban befolyása megtartására.

—V—

A politikai pártok Indiában

A politikai pártok történelme Indiában 1885-ig nyúlik vissza. Ebben az évben alakul meg gazdag hindú ügyvédek, ujságírók és állami tisztviselők kezdeményezésére, a még ma is legnagyobb politikai csoportosulás, az „Indiai Nemzeti Kongresszus“. 1918-ig a párt tevékenysége a nagybirtokos réteg és az angol szolgálatban lévő, magasrangú hindú tisztviselői kar érdekeinek megvédésében merül ki. Ellenzékiségről csak Ghandinak Afrikából való visszatérése után lehet szó, mert ő is ugyanúgy, mint a többi hindú politikus, a világháború befejeztéig semmiféle tevékenységet nem fejtett ki.

A hindú politikusok passzív magatartása az angol ígérekkel magyarázható. Az Antánt seregei 1918 első hónapjaiban nagy veszélyben forogtak. Ekkor felelős kormányt és alkotmányreformot ígértek Indiának. A Delhiben összeülő háborús konferencián megcsillógtatták India függetlenségét és India hitt. 985 ezer embert szerelt fel és küldött ki a frontra. Ezenkívül óriási anyagi áldozatokat hozott.

A veszély elmúltával ködbeveszett India függetlensége is, a dominiumi rang. Az 1919-ben felállított Rowlatt-féle törvények újra életbeléptették a cenzurát, a titkosrendőrséget és az India védelméről szóló háborús törvény rendelkezéseit.

Gandhi már 1918-ban megindította mozgalmát. Megszervezte a kajráti és a csamparai mezőgazdasági munkások zavargásait, természetesen az „Ellent-nem-állás“ (Szatjagraha)¹⁾ elve alapján. De Gandhi 1919-ig csak másodrangú szerepet játszik. A hindúk Tilakot ismerték el vezérüknek, aki nagyobb gondolkodó volt Gandhinál és harci módszereit nem a vallásból merítette, hanem a reális életből. Ha Tilak életben marad, Gandhi nyilván csak a mozgalom vallási vezetését tartja a kezében, mert amíg Tilak élt, elvitathatatlan feje volt Indiának. Született politikus, aki nem törődött a vallási dogmákkal. Szerinte: a politika nem való Szadluknak (szenteknek, kegyes embereknek). Mindent feláldozott volna hazája szabadságáért. Azt tartotta, hogy a politikában minden jogos és megengedett. Amíg élt, az angolokat az a veszély fenyegette, hogy a nagy kínai forradalmár, Szun-Jat-Szen példáját követve, összekötetésbe lép Moszkvával.

Gandhi gondolkodását nem lehet eddig vezetni. Ő a vallását hazájánál is előbbre helyezi és már 1921-ben világosan az orosz rendszer ellen nyilatkozott. Gandhi az erőszak alkalmazását bűnnek tartja és saját kijelentése szerint azért állt a Rowlatt-féle törvény elleni harc élére, hogy elterelje ezt a mozgalmat az erőszak útjáról.

Gandhi ugyanazt a módszert akarta alkalmazni, mint a dél-afrikai hindúk jogainak kivívásában. Itt 1893-tól 1914-ig sok siker ért el. De a natali hindú telepesek, számra véve mintegy 150 ezren, kis számuknál fogva nem is választhattak más harci eszközök a fehérekkel szemben, mint a passzív ellenállást.

1890—91 körül a hindúk bevándorlása Délafrikába nagy ideggyűlöletet váltott ki az ottani lakosságban. A kormányzat is szította a hindúgyűlöletet. Meg akarta tiltani az ázsiaiak bevándorlását és a már letelepülteket ki akarta utasítani az országból. Üldözések, lincselések és fosztogatások napirenden voltak. Az óriási adók minden vállalkozást lehetetlenné tettek és a hindúk szervezetlenül álltak mindezzel szemben. Gandhi, aki mint ügyvéd került Délafrikába, megszervezte őket. Elfogadtatta velük az ellent-nem-állás módszerét, földművelő kolóniát szervezett tolstóji elgondolások szerint és kivonta a hindúkat a városokból, ami az ország ipari életét úgyszólván megbénította. Ez a küzdelem húsz esztendeig tartott. Leghevesebb volt 1907—1914 között. Az ázsiaiak ellen szóló törvény meghozatalakor (1906) a Gandhi hívására Johannesburgban összegyűlt hindúk esküt tettek a passzív ellenállásra. Ehhez az akcióhoz az afrikai kínaiak is csatlakoztak. A mozgalom nőtt. Az 1913-ban lefolyt nagy sztrájkok, szenvedélyes népgyűlések és a hindúk tömeges átvonulása Transvaalon felkavarták a közvéleményt. Ugyanakkor Anglia a világháború előtt állt. Meg akarta őrizni India nyugalmát és nehogy valami váratlan meglepetésben legyen része a nagy leszámolás

¹⁾ Etimológiája: szatja — igazságos, egyenes; agraaha — kísérlet; tehát: igazságos kísérlet.

idején, a délafrikai kormánnyal 1914-ben elfogadtatta a nyomasztó adókat törölő rendelkezéseket és tartózkodási jogot adatott minden hindúnak. Gandhi harci módszere, a passzív ellenállás, közvetlenül a világháború előtt sikerrel járt és ezzel az elnyomott népek szabadságharcában új utat nyitott.

A délafrikai hinduknál bevált harci módszer Indiában nem váltotta be Gandhi reményeit. India milliós tömegei nagyobb crót éreztek magukban, mint a natali hinduk és ezért harcaikban mindig átlépték a Gandhi által megszabott vallásos határokat. Valahányszor kihirdették az együtt-nem-működést, mielőtt még azt a gyakorlatban is megvalósíthatták volna, mindig véres zavargások törtek ki. Anglia győztesként került ki a világháborúból. A helyzet alaposan megváltozott és a kormány elég erősnek érezte magát akkor, hogy Indiától megtagadja azokat az engedményeket, amelyeket Délafrikában megadott. Ezért Gandhinak programot kellett volna változtatnia. Nem tette. India legnagyobb pártja, az Indiai Nemzeti Kongresszus minden változtatás nélkül elfogadja régi programját Gandhinak, aki ezzel a nemzeti mozgalom élére kerül.

A pártban már 1917-ben szakadás állott be. Az ügynevezett higgadtabb elemek India önállóságát követelték a Brit Imperium keretei között és ezt törvényes eszközökkel kívánták elérni. A baloldal ezzel szemben eszközöket nem válogatva akarta ugyanezt kiharcolni. És azért a baloldalt kizárták a pártból. 1918 után a hangulat megváltozott. Az angol kormány csonka alkotmányt adott Indiának, amelyet a higgadtabb csoport elfogadott, de a párt zöme elítélt. Ez magaután vonta a higgadtabb elemek kizárását. Kizárva a jobb és baloldali csoportokat, az egyeduralgó centrum élére Gandhi került. Jelszavai: az együtt-nem-működés, a polgári engedetlenség, — ismereteseek. Csak hogy ezeket a jelszavakat a nép az ő saját szájíze szerint értelmezte. Ha Gandhi azt tanította, hogy nem szabad az adókat fizetni, a nép megtagadta a bérletek és különböző földesúri járulékok fizetését. Gandhi passzív ellenállást hirdetett a kormánnyal szemben, a kiuzsorázott hindú nép pedig ezt a gyakorlatban a gazdagok ellen alkalmazta. Gandhi, maga is tehetős családból származik és ezen kívül egy olyan szekta tagja, amely az erőszak alkalmazásának megvetését tanítja.²⁾ Három ízben vonta vissza az együtt-nem-működés megindítását. És ez azt eredményezte, hogy az Indiai Nemzeti Kongresszus népi befolyása állandóan csökken.

Gandhi mozgalmát 1919. április 6-án kezdi meg. Erre a napra egész India területén imádkozást és böjtölést tűz ki. (India Har-talját, munkabeszüntetését.) A nyugalom általános volt egész Indiában. Csak Delhiben voltak összeütközések. Gandhit, aki oda-utazott, hogy a tömegeket lecsendesítse, letartóztatták és visszavitték Bombay-ba. Letartóztatásának hírére Pendzsabban felkelés tört ki. Amritsarban a nép fosztogatott és gyilkolt. Az angol

²⁾ Ahinsza — nem sértése semmi életnek. Nem erőszak. Egyik leg-ősibb elve a hindú vallásnak.

csapatok megszállták a várost. Nagy hindú ünnep napján, (április 13.) a tömeg gyülésbe verődött össze, de békésen viselkedett. Ennek ellenére az angol csapatok minden felszólítás nélkül, gyorstüzelő ágyúkkal lötték a népet, míg a munió ki nem fogyott. Az eredmény ötszáz halott, még több sebesült. A halottakkal és sebesültekkel senki sem törődött. Az országban hadiállapotot hirdettek ki és Pendszabban beköszöntött a rémuralom. Repülőgépekkel bombázták a fegyvertelen tömegeket, a korbácsolások napirenden voltak és a tisztos polgárokat arra is kényszerítették, hogy hason csússzanak a katonai bíróságok előtt.

Gandhi ahelyett, hogy a néphangulatot döntő harera használta volna ki, április 18-án felfüggesztette mozgalmát, hogy lecsendesítse a forrongást.

Ebben az időben csatlakoztak a mozgalomhoz. India muzumánjai, az ország legharciasabb rétege. A muzulmán közvélemény azt kívánta az angol kormányzótól, hogy a szultán, vagy a kalifa szuverenitását ne sértse meg. Erre ígéretet is kapott Lloyd George-tól és India alkirályától. A Török Birodalom szétdarabolásával azonban éppen az ellenkezőjét tették. Ez a muzulmánokat kiábrándította. Így kezdődött el a Khilafat (Kalifátus)-mozgalma. Az angolok által szított hindú-muzulmán ellenségeskedés megszűnt és a Khilafat első konferenciáján Gandhi elnököl (1919 október). A konferencia elsőnek határozta meg a kormányzattal való együttműködés visszautasítását, amit Gandhi is helyeselt, de az angol árúcikkek bojkottjához nem csatlakozott. A Khilafat második konferenciája (1919 december) Armisztzárból ultimátumot küldött az alkirálynak arra az esetre, ha az európai békekötés ellenkezze India akaratával. A Bombayban tartott harmadik konferencia kiáltványa már jelezte a kitöltő vihárt. Gandhi mindent megtett, hogy ezt feltartóztassa. Bizott abban, hogy a kormány elismeri a hinduk jogait, ugyanúgy, mint Délafrikában. A kormány reformokat vezetett be, hogy csillapítsa a tömegeket de a megígért amnesztia helyett a bebörtönözötteket kivégeztette. Ugyanekkor (1920 május) jutott el a híre a török béke megsemmisítő feltételeinek. A Khilafat-bizottság május 28-án Gandhi indítványára elfogadta az együtt-nem-működés megindítását, amit az allahabadi hindu muzulmán konferencia is megszavazott egyhavi határidőt szabva az alkirálynak, hogy az ultimátum követeléseit teljesítse.

1920. július 28-án Gandhi tudtára adja Indiának, hogy augusztus elsején kimondják az együtt-nem-működést és 31-ére Hartalt rendel el, hogy a nép böjtrel és imával készüljön el a nagy akcióra. Augusztus elsején megindul a harc. A hinduk otthagyják hivatalukat, iskoláik kiürülnek, megkezdődik az idegen árúk bojkottálása. „Egész India Nemzeti Kongresszusa“ alkotmányába foglalja India felszabadítását. A Kongresszus 350 tagból álló bizottságot választ a határozatok végrehajtására és egy 15 tagból álló végrehajtó bizottságot, mely a parlamenti kormány szerepét tölti be. Ezzel a ténnyel a hinduk államot szervezték az államban. India igazi államát az angol kormányzatával szemben. Az

angolok kettő között választhattak: vagy tárgyalnak, vagy harcolnak. Az utóbbit választották. Az Egyesült Tartományokban (Allahabad) zavargások törtek ki. A bérlők lázadtak fel földbirtokosaik ellen, eltérve az erőszak elvetésének elvétől. A rendőrség véres rendet teremtett. A szikhek mozgalma szintén 200 halálos áldozatot követelt. 1921. március elején megkezdődött a megtorlás. A hindukat ezerszámra tartóztatták le. Ez újabb forrongásokat idézett elő. A forradalom terjedt és a kormányzat terrorja meggyorsította ütemét. Véres lázongások törnek ki a Nasik-kerületben és Giridih-ben. A vasutak és póstahajók alkalmazottai Bengáliában kéthónapig tartó tiltakozó sztrájkba kezdenek. A teaültvényekről kivonuló 12 ezer kullit a kormány szolgálatában álló fegyveres gurkhák megtámadják. Gandhi megfeszíti minden erejét a békítő szerepében és hosszú beszélgetést folytat lord Reading alkirályal. India muzulmán elemei a legvakmerőbb vállalkozásba fognak. Azzal fenyegetik az angol kormányt, hogyha továbbra is harcol az angorai kormány ellen, kikiáltja a hindú köztársaságot. Július 28-án a Bombayban összeülő „Összindiai kongresszus“-ának bizottsága mindenki kötelességévé teszi a walesi herceg bojkottálását. Angusztusban kitör a moplák lázadása, amely hónapokig eírt. Gandhi Kalkuttából Malabákba akar menni, hogy a lázadást lecsendesítse, de a kormányzat nem engedi. November 4-én a Kongresszus bizottsága felhatalmazza a tartományokat a polgári engedetlenség megkezdésére, mindenek előtt az adófizetés megtagadására. Nov. 17-én az alsó osztályok végrehajtották az Indiát látogató herceg bojkottját Bombayban. A gazdagok, a parszik (India nagykereskedői) és a hivatalos személyek fogadták. A tömeg elkeseredése a gazdagok ellen fordult. Házakat pusztítottak el, sebesültek, halottak heverték az uccán. Gandhi kétségbeesett felhívást intézett Bombay népéhez. A zavargások első hírére a helyszínrre sietett és ráparancsolt a lázadókra, hogy oszoljanak szét. A tömeg Gandhit, megjelenésekor megéljenezte, hallgatott, de folytatta a zavargásokat. Gandhi felfüggesztette az engedetlenségre szólító parancsot és sajátmagára 24 óras bójtót szabott ki, hogy önmagát büntesse a többiek erőszakosságáért. Az együtt-nem-működés tovább terjedt. A tartományok hatóságai folytatták a letartóztatásokat, de a walesi herceg december 24-én egy kihalt Kalkuttán vonult keresztül. Gandhi 1922. február 9-én újra bejelenti a polgári elégedetlenség megkezdését, de ennek végrehajtására már nem került sor. Megkezdése előtt Csauri-Csaurában a rendőrség megtámadja a békésen felvonuló tömeget. A tömeg ellentáll. A rendőrség fegyverét használja, de a tömeg dühe elől kénytelen visszavonulni. A rendőrség épületeit a felbőszült nép felgyújtja, a rendőröket lemészárolja és elégeti.

1922. február 16-án megjelent Gandhi meaculpája. „Isten bőségesen árasztotta rám jóakarátát“ — voltak az első szavai. „1919-ben figyelmeztetett először, amikor a Rowlatt-törvény eleni agitáció kezdődött. Ahmadabad, Virangam és Khéda tévedtek. Amritszar és Kaszur tévedtek (itt voltak a véres zavargások). Himalája nagyságú hibának neveztem tévedésemet, megalázkodtam az Isten és az ember előtt és megállítottam nemcsak a

tömeges polgári elégedetlenséget, de a magamét is . . . Másodszor a bombay-i események útján figyelmeztetett. Isten ezeknek szemtanújává tett . . . Megállítottam a tömeges elégedetlenséget, de a legkésőbb megaláztatás a mai . . . Isten világosan beszélt Csauri-Csaura útján. Abban az órában, mikor India a nem-erőszak segítségével akar fellépni a szabadság trónjára, szomorú jóslat a csőcselék erőszakossága . . . Az együtt-nem-működők ellenőrzésére van szükség az ország erőszakosságával szemben. Ez csak akkor lesz lehetséges, mikor India huligánjait (csavargóit) megfékezték már!“ Ezután nyilvánosan öt napos börtöt szabott ki magára.

Gandhi az agyonsanyargatott néptömeg lázadását elítéli és a lázadókat csavargóknak bélyegzi, Vallási elfogultsága nem enged meg, hogy eltérjen a krisztusi igékre hasonlító harci módszertől és a huszadik század gyorstüzelő ágyúival szemben továbbra is az Ahinszat hirdeti. Háromszor indította el a forradalom gépezetét, de már a kerék első fordulatanál megijedt és leállította. Tőle függött, megkezdődik-e a politikai forradalom, de vallási meggyőződése mindig visszatartotta a döntő időben. Ha ezekben az években Gandhi helyett a hindu nemzeti mozgalom élén egy a reális viszonyokkal tisztában lévő politikus áll, az emberiség legnagyobb méretű forradalma megváltoztatja a világtörténelem folyását.

Az Indiai Nemzeti Kongresszus fénykora lezárult. Anglia és Törökország kibékülésével a muzulmán mozgalom, ha nem is olyan méretekben, mint a háború előtt a hinduk ellen fordúl.

1929-ben a lahorei kongresszuson az eddiginél radikálisabb programot foglal el. A passzív ellenállás újra megkezdődik, de a párt (1930-31-32-34) minden esetben megegyezik a kormánnyal. 1936-ban a Kongresszusnak 636 ezer tagja van. Ez a szám India lakosságához viszonyítva kevés. A tagság semmiféle összeköttetésben nem áll a vezetőséggel. Egyetlen feladata évenként kiküldötteket választani a tartományi kongresszusba.

Az 1922-ben lezajló mozgalmas idők után Gandhi ellensúlyozására megalakul az Önálló Párt az „Összindiai Kongresszusban“. A hindu felső rétegek Gandhit „forradalmárnak“ tartották. Programjuk: együttműködés Angliával. 1925-ben megalakul a nemzeti szocialista csoport és működik egész 1936-ig. 1928-ban Gzsavaharlala Nehru, a Kongresszus elnöke megalakítja a Függetlenségi Ligát, amelynek célja India függetlenítése. Ez a függetlenítés alapján véve nem más, mint Indiának dominiumi rangra való emelése. Az anglofil hindu gyárosok és nagybirtokosok megalakítják a Liberalisták Nemzeti Szövetségét.

Ma tehát újra három politikai áramlatra oszlik fel az Indiai Nemzeti Kongresszus. Ezek közül még ma is Gandhi csoportjának van legnagyobb befolyása a tömegekre. A három áramlat mellett még egy csoport működik Szocialisták Kongresszusa néven. Programja a párt demokratizálása, a munkások politikai szervezése. Ezzel be is végezhetjük India legnagyobb politikai alakulatának, az Indiai Nemzeti Kongresszusnak ismertetését.

India második pártja a Nemzeti Liberalisták Pártja néven

működik. 1918-ban vált ki a Kongresszusból és tipikus pártja lett a földbirtokosoknak, gyárosoknak, magasabb hivatalnokoknak és pénzembereknek. Programja Indiát dominiumi rangra emelni, de politikai befolyása gyenge. 1925-ben jelentkezik a Hindú-Maha-Szabha klerikális párt. Szervezői átfogó, jobban mondva központi szerepet szántak ennek a pártnak, de a konzervatív földbirtokos rétegeken kívül mást nem tudtak maguk köré csoportosítani. A muzulmánellenes tüntetéseknek és harcoknak ez a párt a főirányítója.

A hindúk politikai mozgalmának ellensúlyozására a muzulmánok 1906-ban megalakították az Indiai Muzulmán Ligát. Ez a mozgalom még ma is fennáll. A Ligának politikai programja nincs, a tömegek között nem fejt ki tevékenységeit. A muzulmán bürokrácia, a nagybirtokos réteg és a papság érdekeit képviseli. A Ligából 1928-ban kivált az u. n. Összindiai Muzulmán Konferencia. Ez a párt nincs éles ellentétben az I. N. K.-val és hol az angol kormány, hol pedig a Kongresszus mellé áll. A passzív ellenállásból nem vette ki részét. Indiának a dominium jogát követeli. A muzulmán főpapság a Gzsamat-Ul-Ulema politikai egyesületbe tömörül. A legújabb időkben ez a szervezet két részre szakadt. Az egyik része a kormányt, a másik a Kongresszus pártját támogatja. Az 1918—22 években szereplő Khilafat mozgalom ma az angol kormány szolgálatában áll. Mozgalma a hindúk elleni harcban merül ki.

Az indiai munkásmozgalom 1922-ben kezdődik. De politikai célkitűzései ekkor még ugyanolyan zavarosak, mint a polgári pártoké. Tolsztoj vallásos politikai elgondolásai itt ugyanúgy talajra találnak, mint a Gandhi által vezetett I. N. K.-ban. 1925-ben azonban már komoly mozgalommal kell számolniuk a polgári pártoknak. Az I. N. K. keretein belül sikerül Bengáliában, majd Bombay-ban a Kongresszus Munkás Csoportjai néven politikai szervezetet teremteni. Ezek a csoportok kis lapokat adnak ki és ezek készítik elő a talajt az 1927-ben megalakuló Munkás-Paraszt Pártnak. A kantoni forradalom nagy lökést ad ennek a mozgalomnak, olyannyira, hogy 1928 vége felé Kalkuttában megtartják a Munkás-Paraszt Párt összindiai kongresszusát. E mozgalomnak 1929-ben nagy rohamot kell kiállnia. A sztrájkhullám alkalmával a vezetők nagy részét letartóztatják. Az 1934-es nagy sztrájkok megtorlásaként a pártot törvényen kívül helyezik. További fejlődését és politikai szervezkedését azonban nem akadályozhatták meg.

Ma a pártok legnagyobb része megegyezik abban, hogy legelőszörban is Indiát kell felszabadítani. Ezért a célért különböző módon harcolnak. Már újból nagy sztrájkokat jeleznek mindenhol. Gandhi is kijelentette, hogy India függetlenségét el kell érni, de a polgári engedetlenség mozgalmát nem meri újból megkezdeni, mert a mai léghőrt ugyanolyannak tartja, mint amilyen 1922-ben volt és fél a zavargásoktól. Gandhi szava már nem olyan tényező, mint volt közvetlenül a világháború után. Helyébe Nehru kerül, akinek befolyása a tömegekre napról-napra nő.

Az új világháború elkezdődött és ez a Brit világbirodalmat ismét megpróbáltatások elé állítja. India függetlenségi pártjainak ki kell használniuk ezt a helyzetet és amint az események bizonyítják: ki is használják. Egyre sűrűbben olvashatunk híreket a különböző indiai pártok követeléseiről és ez azt bizonyítja, hogy a mozgalom elérkezettnek látja az időt a hindúk régi vágyának megvalósítására. Hogy melyik párt veszi át a vezetőserepet, azt az eddigi, kialakulásban lévő helyzetben még nem látni tisztán. A fennálló pártoknak azonban alapos revízió alá kell venni programjaikat és módszereiket, ha eredményt akarnak elérni. Az sincs kizárva, hogy egy, eddig még a felszínre nem került párt veszi a döntést kezébe.

Szakács Gábor

Világszemle

Az események beszélnek . . .

A szovjet csapatok három hetes offenzívájukkal áttörték a Mannerheim-vonalat. Az angolok által szervezett sajtókampány ellenére, az „egymás után megsemmisített szovjet hadtestek, a vörös katonák hullahegyei” és más hasonló jók ellenére, a bevehetetlennek hitt erődvonalak átszakadtak. Viipuri körülzárva. Az orosz csapatok feltartóztathatatlanul nyomulnak előre. Finnország sorsa megpecsételődött . . .

A világsajtó lehalkította hangját. A skandináv államok lapjai majdnem három hónapon keresztül uszítottak a Szovjet ellen. Három hónapig hiába verbuváltak önkénteseket a finnek részére. Most egyszerre csak felismerték, hogy a Szovjetunió hatalom. Hiábavaló minden segélykérés, a finneken segíteni úgy sem lehet. A Szovjetunió katonai felkészültségével még nyugati segítség esetén sem lehet felvenni a versenyt. A norvég és svéd lapok vezércikkei kivétel nélkül a semlegesség mellett kardoskodtak. Hangjuk már-már angolellessé vált, különösen az Altmark esete után. Ebben az esetben mutatta ki először Anglia a foga fehérét. Ha angol érdekekről van szó, Albion nem ismer semmiféle semlegességi jogot.

A török lapok mindig hangoztatták ugyan országuk semlegességét, de elhangzottak olyan kijelentések is, különösen a közkeleti eseményekkel kapcsolatban, hogy egy angol-orosz konfliktusban a nyugatiakkal kötött kölcsönös megsegítési szerződés értelmében, Törökország magától értetődően a szövetségesek oldalán fog harcolni. A török lapok több esetben tápot adtak a nyugati sajtónak az oroszellenes kampányhoz. Különösen a kaukázusi előkészületekkel, az állítólagos határincidensekkel kapcsolatban. Most egyszerre innen is más szelek fújnak. Törökország nem hajlandó idegen érdekekért semlegességéről lemondani. Törökország nem köteles az esetleges oroszellenes hadműveletekben résztvenni. Törökország csak megtámadása esetén kerülhet háborúba . . .

De a legérdekesebb az olasz sajtó hangváltoztatása. Az orosz-finn viszály kitörésekor Olaszország állt a szovjetellenes kampány élére. Miután kizárták a Szovjetuniót a Népszövetségből, Olaszország — aki pedig már régen kilépett ebből a testületből — felcsapott a népszövetségi tagok élő lelkiismeretévé. Sajtója állandóan figyelmeztette az államokat Finnországgal szemben fennálló kötelezettségükre. Nagy hű-hóval kürtölte világgá, hogy néhány repülőgépet és pár száz puskát küldött Finnországnak. A háború első hónapjaiban az olasz hírszolgálati iroda, a Stefani, hozta a legképtelenebb híreket a finn-orosz frontokról, utat mutatva és példát szolgáltatva ezzel a Reuter és Havas irodáknak. Egyszerre csak tárgyilagossá vált az olasz lapok hangja. Hirtelen rájöttek, hogy Finnországnak veszített ügye van. A vörös csapatok ellenállhatatlan erővel törnek előre, ha a finnek nyugatról kellő időben nem kapnak segítséget, rövid időn belül le kell mondaniok függetlenségükről.

A nyugati sajtó kénytelen beismerni az orosz hadisikereket, de annál uszítóbb lesz a hangja . . .

És mint a bomba — csapott az európai koncertba a hír, hogy a helsinki kormány kiküldöttei már öt napja béketárgyalásokat folytatnak Moszkvában. Az angol és francia lapok habzó szájjal támadnak a skandináv államokra. Svédországnak át kell engednie a szövetségesek expedíciós hadseregét. Finnországnak nem szabad elfogadnia a szovjet feltételeket. A harcot tovább kell folytatni. Minden eszközzel meg kell őrizni Finnország függetlenségét. A francia kormánytanács március 9-én határozatot hoz, hogy a finn kormány segélykérésére azonnal nyílt katonai segítséget küld. A nagy zajból, kétségbeesett lármából arra lehet következtetni, hogy a szövetségesek jobban szívükön viselik Finnország sorsát, mint a veszélyhez sokkal közelebb levő Svédország, Norvégia, vagy éppen maga a finn kormány.

Az álarc lehullott. A nyugati imperializmus pucéran áll a közvélemény előtt. Mindenki tisztán láthatja Anglia szerepét a finn-orosz viszályban. Világosan látható, hogy Finnország nyugati biztatásra provokálta a Szovjetuniót. És látható, ime most már rövid időn belül harmadszor, hogy a nyugatiak egyetlen ígéretüket sem tartják be. De látható az is, hogy a semleges kisállamokat Anglia erőszakos imperializmusa fenyegeti legjobban. Úgy látszik, az északi államok is ilyen szemmel nézik a dolgokat. A legtöbb lap arról ír, hogy Finnországnak minden körülmények között el kell fogadnia a békeajánlatokat, nehogy a háború továbbterjedjen. Tisztában vannak azzal, hogy a nyugatiak őket sem kímélnék meg és tudják, hogy milyen esélyekkel számolhatnak, ha a finnországi hadműveletek tovább tartanak.

A nyugatiaknak szint kellett vállalniok. Ez a szintvallás nem áll összhangban az emberiség, a kis államok függetlenségének védelme, az önrendelkezési jog és hasonló elvekkel, amelyeket az angol rádió napról-napra világgá kürtöl, hirdetve, hogy egyedül a Brit Birodalom és szövetségese, Franciaország ezeknek

az eszméknek védelmezői Európában.

Az egyik oldalon tehát a meztelen imperializmus. És a másikon? A totális háborúkhöz és könyörtelen hódítópolitikához szokott közvéleménynek szokatlan jelenség. A szovjet csapatok győztek és nem törték, gyűrték irgalmatlanul maguk alá az elenséget. Béketárgyalásokba kezdtek. A szovjet imperializmusról, a nagypéteri hódítóvágyról gyártott mesék szétfoszlottak. Mégis csak őszinte a Szovjetunió külpolitikai elve, hogy a kisállamoknak lehetőséget kell nyújtani önállóságuk megtartására és minden eszközzel meg kell teremteni a béke feltételeit.

A következetes politika győzött. A skandináv államok és velük együtt a középeurópaiak is tisztán látják az előttük álló utat. A nyugati orientáció jelenti Lengyelország, Finnország sorsát, a keleti pedig Esztország, Lettország és Litvániáét. Nyugatról érdektelen ígéretekkel veszélyes kalandokba sodorják őket, más érdekekért áldozzák fel önállóságukat, kelet felől a reális tényeken nyugvó szövetség kínálkozik és őszinte barátira tehetnek szert, állami létük és biztonságuk megőrzésére.

Ezek a sorok még íródtak, mikor befutott a hír, hogy Moszkvában aláírták a finn-orosz békeszerződést.

Az orosz békefeltételek nem sokban különböznek Moszkva eredeti ajánlatától, melyet még a háború megkezdése előtt terjesztett a finn kormány elé. A Karéliai félsziget Viipurival együtt a Szovjeteké lesz. Petsamót kiűrik, az oroszok szabad átjárót kapnak ezen a vidéken Norvégia felé. Hangó félszigetét érbeveszik a finn kormánytól és bérlet címén évi nyolcemillió finn márkát fizetnek érte. A finnek területvesztesége tehát nagyon kevés. A szovjet csapatok rövid időn belül kiűrik az elfoglalt területeket és visszavonulnak a békeszerződés által kijelölt határvonalra. Finnország ezen kívül kötelezi magát arra, hogy harmadik hatalommal nem köt olyan szerződést, mely Szovjetország ellen irányulna.

Az északi háború tehát végetért. Ez a békeszerződés újabb kudarc a angol politikának, mely már régóta azon fáradozik, hogy a Szovjetunió ellen valahol frontot építsen ki. Úgy látszik, a fiatal szovjet állam ügyesebb diplomatákat termel ki, mint a nagymultú Downing Street.

Rövid hat hónap leforgása alatt ugyancsak sok kudarc érte az angol diplomáciát, mely csak addig ért el sikereket, míg Németországot kelet felé irányíthatta. Első arculapás a német-szovjet megneemtámadási szerződés volt. Ez véget vetett az angolok ama törekvésének, hogy Németországot kelet felé vezetve, összeütközést hívtak ki a Szovjet és a Harmadik Birodalom között. Második: Lengyelország gyors bukása. Itt vált bizonyossá az, hogy a nyugatiak nem képesek, de nem is hajlandók szövetségeseiket megsegíteni. Inkább veszni hagyják őket, sem hogy jómaguk kockázatos vállalkozásba kezdjenek. A német keleti front gyors likvidálása és az orosz-német megegyezés síma

lebonyolítása nyilvánvalóvá tették, hogy a német-ország viszálly kirobbantása jó időre lehetetlenne van téve. Harmadik: a balti államok és Szovjetország között létrejött szerződésék ráca-foltak arra az angol állításra, hogy ezek a kis államok nem hajlandók elfogadni a Szovjetunió garanciáját. Sőt mi több: kölcsönös segélynyújtási szerződést kötöttek a Szovjetunióval és átengedtek neki több katonai támpontot saját országuk és a Szovjet védelmére. Amellett, hogy a Szovjetunió a nyugatiak támadásával szemben így biztosította magának a Balti tenger déli partját, bebizonyította azt is, hogy nincsenek terjeszködési szándékai. Negyedik: a romániai petróleum kérdése. Hiábavaló volt az angol diplomácia minden erőlködése, hogy megekadályozza a Németországba irányuló román petróleumszállításokat és ezzel ezt a legfontosabb nyersanyagot megvonja ellenségétől. Ötödik: a balkáni konferencia, ahol nem sikerült az angol politikának bekerítő kísérletc. A balkáni államok a semlegesség mellett maradtak meg és nem voltak hajlandók lekötni magukat egyetlen harcoló fél mellé sem. A németek ellicni blokádt, vagy későbbi intervenció erről az oldalról sem sikerült. Hatodik: a skandináv államok koppenhágai konferenciája, ahol szintén a szigorú semlegesség mellett foglaltak állást a jelenlévő kiküldöttek és ezzel lehetetlenne tették Anglia ama törekvését, hogy a finn kérdést az északi államok számlájára és terhére rendezze. A hetedik pofon pedig most érte, a finn-ország szerződéssel.

Voltak még közbeeső kisebb kudarcok különösen a blokádt és a tengeri hadviseléssel kapcsolatban: az angol hajók elképesztően nagy számban sülyednek el német bombáktól, vagy torpedóktól. Nagyon kényes kimenetelű volt az Altmark-vállalkozás, de sokat veszített tekintélyéből Albion a német szén miatt támadt olasz viszályban is.

A világsajtó nagy érdeklődéssel kíséri Ribbentrop küldetését Rómában. Az érdeklődés annál is inkább indokolt, mert ez az út meglehetősen závaros diplomáciai körülmények között bonyolódik le.

A német szénnel megrakott olasz hajók még angol kikötőkben állottak, amikor Ribbentrop útjára indult. Olaszország hivatalosan nem nyilatkozott a kényes ügyben, de éppen mély hallgatása volt a legnyugtalanítóbb. Ha sorra vesszük az eseményeket, könnyen arra a következtetésre juthatunk, hogy a fasiszta kormány nyílt kenyértörésre akarta ez alkalommal vinni a dolgot Angliával. Szinte száz százalékig biztos volt, hogy hajóit az angol cirkálók feltartóztatják és mégis elrendelte Rotterdam kikötőjének elhagyását. Mintha azt mondta volna: „Lássuk, mit meretek!” A helyzet nagyon vészes volt. Már-már úgy tünt, hogy egész Európa felett megkondul a vészharang. Az északi krízis elérte tetőpontját. Nyugatról még soha ilyen mértékben nem uszították a háborúra, Skandinávia békéje hajszálon függött, Olaszország és Anglia némán farkasszemet néztek egymással, Ribbentrop Rómába utazik. Mi a helyzet? Ha északon kiterjed a háború,

Németországnak két frontja van, mert nem hagyhatja másokra saját életkérdéseinek elintézését. Svédország ügyét úgyszólván a maga ügyének kell tekintenie, mert ha ezt az országot elszakítják tőle, vége az acél-utánpótlásnak. Két fronton harcolni nagy dolog, még a német vezérkar részére is. Szövetséges után kell nézni. Olaszország semlegessége nem tartható tovább. A harcnak egyszerre kell megindulnia Európa északi és déli csücskén. Olaszország szempontjából is elkövetkezett az idő, hogy akcióba lépjen. A szövetségeseeknek minden erejüket igénybeveszi a nyugati és északi front. Délen szabad kezet kaphat különösen az egy időre felfüggesztett Földközi-tengeri- és izlám-kérdés rendezésére.

Nem sok kellett tehát ahhoz, hogy a helyzet felboruljon. De London engedett. Kieresztelte az olasz hajókat. Utána rögtön elintéztet nyert a másik, még veszélyesebb kérdés: megkötötték az orosz- finn békeszerződést.

Ribbentropnak most már kevesebb a dolga. Új módszert, utat kell találni a német szénnek Olaszországba juttatására. Magától értetődik, hogy a tengeri utat már nem lehet igénybe venni. Szárazföldi úton azonban sokkal kisebb mennyiség szállítható, mint a tengeren. Teljes szénszükségletét nem fedezheti Olaszország. Kénytelen más oldalról biztosítani ellátását. Az angolok még a konfliktus idején felajánlották szénüket, önként nyilna tehát alkalma arra, hogy onnan fedezze magát. De óvatos. Nem akar gazdasági függőségbe kerülni Angliától és inkább az amerikaiakkal lép összeköttetésbe.

Olaszország tehát még mindig nem vallott színt. Még mindig rejtély marad, hogy a mostani konfliktusban melyik oldalra köti le magát.

Van azonban még valami elintéznivalója Ribbentropnak. — Északon nem sikerült Angliának frontot kiépíteni, de ez nem jelenti, hogy nem fog-e másutt hasonló kísérletet tenni. A Romániában ért kudarc fölött London még biztosan nem tért napirendre. A legközelebbi lehetőség Délkelet-Európában nyílik, vagy a Közélekeleten. A szükséges előkészületeket tehát meg kell tenni.

A sajtó Sumner Welles, Roosevelttel kiküldöttjének európai missziójával is összefüggésbe hozza Ribbentrop római látogatását. Semmi határozottat erről az utazásról nem írhatunk. Több, mint valószínű azonban, hogy az amerikai helyettes államtitkár új irányba akarta terelni az európai eseményeket. Nincs kizárva, hogy valami alapot keres az ellenségek kibékítésére. Ez lenne a mostani helyzetben Anglia egyetlen diplomáciai kiútja. A háborút ezzel sem állítanák ugyan meg, csak elodáznák, vagy más irányba terelnék. Egy ilyen kibékülés egyúttal európai összefogást is jelentene és az imperializmus természetes irányban való levezetését a szocialista Oroszország ellen.

Ma még talán korai erről beszélni, de amíg az ellentétes társadalmi rendszerek (a Szovjetunió és a többi államok között) fennállnak, addig ez a lehetőség soha sincs kizárva.

Az európai háborúk annyira lekötötték a közvélemény figyelmét, hogy már nem is igen kíséri nyomon az Ázsiában történő eseményeket. Pedig úgy látszik hamarosan igazán jelentőségteljes fordulat áll be Kínában. Jósolni nem lehet, de bizonyos következtetéseket azért levonhatunk az újabb távolkeleti történésekből.

A japán vezérkar nemrég felszólította Csang-Kai-Seket, hogy mondjon le Délkínáról. A tókiói kormány véleménye szerint erről annál is inkább lemondhat, mivel még mindig marad elég nagy terület kormányzata alatt, hogy ezen a területen nyugodtan kiépíthesse uralmi rendszerét. A japánoknak egyébként sinés szándékukban a harcot tovább folytatni.

Ez tehát formális békeajánlat. Tókió be akarja szüntetni a harcokat és a már sokszor nemlétezőnek mondott Csang-Kai-Sek kormánnyal békétárgyalásokba bocsájtkozik. A japán vezérkar és kormány kijelentései új fordulatot jelentenek a távolkeleti helyzetben.

A magyarázatot könnyű megtalálni. Sok olyan tünet van, mely rávilágít a dolgok nyitjára. Úgy látszik Japán a tönk szélén áll. Az országban a megélhetési nehézségek és az egyre fokozódó drágaság mind nyomasztóbban nehezedik a lakosságra. A japán parlamentben mostanában nagyon sok éles bírálat és támadás hangzik el a kormány háborús politikája ellen. A legnagyobb japán gyárak üzemanyag hiányában kénytelenek becsukni kapujukat. Délkínában olyan iramban vonulnak vissza a japánok, hogy a kínaiak már Nankingot is elérték. A Vang-Csing-Vej kormányt csak azért nem alakítja meg Tókió, mert attól tart, hogy ezzel még nagyobb kudarc éri, mint a többi, hasonló báb-kormánnyal. Az Északamerikával fennálló kereskedelmi szerződés felmondása nagy csapás volt Japán gazdasági életére. A felkelő nap országában attól rettegnék, hogy az USA kimondja a kiviteli tilalmat. Ez pedig végzetes csapás lenne.

Mindebből arra következtethetünk, hogy Távolkeleten hamarosan új és nagy események várhatók. Lehetséges, hogy ezek az események az európai politikára is kihatással lesznek.

Szabotica, 1940. március 14.

Szántó Árpád

IDEGEN SZAVAK MAGYARÁZATA:

Amnesztia = közkegyelem
akció = tett, cselekedet
anglofil = angolbarát
Albion = Anglia neve a hitregében
Ántánt = Szövetség

Blokád = zárlat
bojkott = kiközösítés, mellőzés

Civilizáció = polgárosultság
cenzura = vizsgálat, törlés
centrum = központ

Dirigens chori = karmester
dogma = hittétel
dominium = királyi tartomány
diplomácia = az államok közti
népjogi érintkezés művészete
Downing Street = Az angol kül-
ügyi hivatal uccája
Drang nach Osten = keleti kérdés

Expedíciós hadsereg = könnyen
szállítható hadsereg
emir = parancsnok, fejedelem
etimológia = szószármazástan

Flotta = hajóhad
fanatikus = vakbuzgó

Gurkha = zsoldos gyarmati kato-
na Indiában

Ideológia = világnézet
incidens = összetűzés
intervenció = beavatkozás
izlám = a mohamedán világ

Koncentrált = összpontosított
komplikált = szövevényes
klerikális = papi
konzervatív = maradi
kampány = hajsza
krízis = válság
kongresszus = összejövetel

konferencia = tanácskozás

Lexikon = ismerettár
liferálni = szállítani
liberális = szabadelvű
likvidálás = felszámolás

Monopolkapitalizmus = tőkés
egyeduralom
Magna Charta = angol nemesi
szabadságlevél
mentalitás = lelki alkat
muzulmán = mohamedán
mopla = indiai törzs
mea culpa = bűnbánó mellverde-
sés
mandátor = megbízott
monopol = egyedárúság

Nafta = kőolaj
nacionalizmus = hazafiság

Offenzíva = támadás
orientáció = tájékozódás
ozmán = török

Pánarab = összarab
pozíció = helyzet
passzív = nem tevőleges

Rivalitás = vetélykedés
reális = valóságos
reform = átalakítás
revízió = felülvizsgálás

Stratégia = hadászat
szikh = indiai törzs
szuverénítás = felségjog

Tragikus = szomorú, siralmas
tipikus = jellegzetes

Ultimátum = utolsó felszólítás

Zefir = szellő
zóna = sáv

A HID ELŐFIZETÉSI DIJA :

Jugoszláviában:

Egy évre 50.—, félévre 26.—, negyedévre 14.— dinár.
Egyes szám ára 2.50 dinár.

Magyarországon:

Egy évre 6.—, félévre 3.25, negyedévre 1.75 pengő.
Egyes szám ára 30 fillér.

*Befizető lapunk üres tuloldalán kérjük fel-
tüntetni a küldött összeg rendeltetését*

**A HID 58.297 sz. postatakarékpénztári csekszámlájára küldje
előfizetését a mellékelt befizetési lapon!**

*Az elmaradt előfizetési díjak a lapot és előfizetőinket egyfor-
mán terhelik. Ezért lejáratkor azonnal újítsa meg előfizetését!*

*Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk
vissza. Csak teljes névvel és címmel ellátott kéziratokat ve-
szünk figyelembe. Lapunkban megjelent minden egyes ciklért
írója felelős. Levelek és kéziratok Administracija i redak-
cija HID Subotica, pošt. jah 88. címre küldendők.*

„HID“ literarni časopis, izlazi dvaput mesečno.

Odgovorni urednik i izdavač: *Mayer Ottmar*, Subotica,
VII. Kragujevačka 4.

Štamparija BRACA FIŠER. Subotica